

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.27.06.2017.Yu.22.01
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

АХМЕДОВ АЗИЗХОН ДИЛШОДОВИЧ

**ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.03 – Фуқаролик ҳуқуқи. Тадбиркорлик ҳуқуқи.
Оила ҳуқуқи. Халқаро хусусий ҳуқуқ

**ЮРИДИК ФАНЛАР ДОКТОРИ (DSc)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2017

Фан доктори (DSc) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата докторской (DSc) диссертации

Content of the Doctoral (DSc) Dissertation Abstract

Ахмедов Азизхон Дилшодович

Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишни

тақомиллаштириш..... 5

Akhmedov Azizkhon Dilshodovich

Improvement of Legal Regulation of Innovative Activity..... 29

Ахмедов Азизхон Дилшодович

Совершенствование правового регулирования инновационной

деятельности..... 50

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works..... 54

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМий ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.27.06.2017.Yu.22.01
РАҚАМЛИ ИЛМий КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

АХМЕДОВ АЗИЗХОН ДИЛШОДОВИЧ

**ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.03 – Фуқаролик ҳуқуқи. Тадбиркорлик ҳуқуқи.
Оила ҳуқуқи. Халқаро хусусий ҳуқуқ

**ЮРИДИК ФАНЛАР ДОКТОРИ (DSc)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2017

Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2017.3.DSc/Yu51 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация тадқиқоти Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати **уч тилда (ўзбек, рус, инглиз)** Илмий кенгаш веб-сайтида (www.tsul.uz) ва «ZiyoNET» Ахборот-таълим тармоғи порталида (www.ziynet.uz) жойлаштирилди.

Илмий маслаҳатчи:

Гулямов Саид Саидахарович
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар:

Насриев Илхом Исмоилович
юридик фанлар доктори, доцент

Суюнова Дилбар Жолдасбаевна
юридик фанлар доктори, доцент

Рахмонкулова Нилуфар Ходжи-Акбаровна
юридик фанлар доктори

Етакчи ташкилот:

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси
Олий ўқув курслари

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги DSc.27.06.2017.Yu.22.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2017 йил «__» декабрь соат __:__ даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100047, Тошкент ш., Сайилгоҳ кўчаси, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (835 рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент ш., А.Темур кўчаси, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Диссертация автореферати 2017 йил «__» декабрда тарқатилди.

(2017 йил «__» декабрдаги 3 рақамли реестр баённомаси).

З.Н.Эсанова

Илмий даражани берувчи Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори, профессор

Н.С.Салаев

Илмий даражани берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар номзоди, доцент

Н.Ф.Имомов

Илмий даражани берувчи Илмий кенгаш ҳузуридаги илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, доцент

КИРИШ (Докторлик диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда сўнгги пайтда илмий-техникавий тараққиётнинг асосини ташкил қилувчи нанотехнологиялар, биотехнологиялар, ген инженерияси, «сунъий интеллект» ва бошқа истиқболли инновацион фаолият натижаларининг компьютер технологиялари, телекоммуникациялар, тиббиёт ва транспорт каби соҳаларга кенг татбиқ этилиши долзарб аҳамият касб этмоқда. Хусусан, 2015 йилда жаҳон миқёсида 2,9 млн. та ихтироларга патент олиш учун талабнома берилган бўлиб, бу кўрсаткич 2014 йилга нисбатан 7,8% га ошган¹. Шу билан бирга иқтисодиёти ривожланган давлатлар олдида инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш, инновацияларни тижоратлаштириш, ҳуқуқий муҳофаза қилиш муаммоларини ҳал қилиш муҳим вазифа бўлиб қолмоқда. Жумладан, Европа Иттифоқи давлатларида инновацион муносабатларни ҳуқуқий тартибга солиш йўналишларини белгилаш борасида «Европа-2020» Стратегияси ишлаб чиқилди, Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожланиш ташкилоти томонидан илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларига (ИТТКТИ) оид ташкилий, ҳуқуқий, иқтисодий муносабатларни тартибга солувчи Фраскати қўлланмаси ҳамда инновацияларни баҳолашнинг ҳуқуқий мезонларини аниқлаш бўйича Осло қўлланмаси қабул қилинган.

Жаҳонда инновацион фаолият ва уни самарали ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш асосида мазкур жараёни такомиллаштириш, янги техника ва технологияларни яратиш ва жорий этишнинг муҳимлигидан келиб чиқиб, инновацион фаолиятга оид ҳуқуқий муносабатларнинг субъектлари ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш, инновацияларни тижоратлаштиришнинг янада самаралироқ механизмларини ишлаб чиқиш, интеллектуал мулкнинг ҳуқуқий муҳофазасига оид норматив-ҳуқуқий базани ривожлантириш ва тизимлаштириш, қонунни қўллаш амалиётини такомиллаштириш, шунингдек ҳуқуқий тартибга солиш йўналиш ва истиқболларини тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мустақиллик йилларида республикамиз иқтисодиётини ривожлантиришда инновацияларни яратиш ва кенг жорий этиш жараёнларига алоҳида аҳамият берилиб, бу борада кенг қамровли мақсадли чора-тадбирлар амалга оширилди. Амалга оширилган ишлар натижасида мазкур соҳани муайян даражада ривожлантиришга эришилди. Ушбу йўналишда инновацион ғоялар, технологиялар ва лойиҳалар ярмаркалари ташкил этилди, давлат бошқаруви институтлари қайта ташкил этилди, инновацияларни яратиш учун шарт-шароитлар яхшиланди ҳамда мазкур соҳадаги ҳуқуқий база яратилди. Ҳозирда илмий-тадқиқот ва инновация фаолиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш, олий ўқув юртлари ва

¹ IP Facts and Figures // <http://www.wipo.int/ipstats/en/charts/ipfactsandfigures2016.html>.

илмий-тадқиқот институтлари ҳузурида ихтисослаштирилган илмий-экспериментал лабораториялар, юқори технология марказлари ва технопаркларни ташкил этиш¹ мамлакатни инновацион ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланиб, бу соҳани тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (1995, 1996), «Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида»ги (2002), «Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида»ги (2006) Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ишлаб чиқаришга инновацион лойиҳалар ва технологияларни жалб қилишни рағбатлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2008), «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги (2017), «Тошкент шаҳрининг Яшнобод туманида инновация технопаркини ташкил қилиш тўғрисида»ги (2017) ҳамда «Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисида»ги (2017) Фармонлари ва мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишда мазкур диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологиялар ривожлантиришининг I. «Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари» устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Диссертациянинг мавзуси бўйича хорижий илмий тадқиқотлар шарҳи². Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш бўйича илмий тадқиқотлар дунёнинг етакчи илмий марказлари ва университетларида, жумладан, Yale Law School, Harvard Law School, Stanford University, Massachusetts Institute of Technology, Boston University School of Law, University of California Irvine School of Law, University of Texas School of Law (АҚШ); Tilburg Law School, University of Amsterdam (Голландия); European Corporate Governance Institute (Бельгия); Санкт-Петербург давлат университети, Интеллектуал мулк республика илмий-тадқиқот институти (Россия); Тошкент давлат юридик университети, шунингдек Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида (Ўзбекистон) олиб борилмоқда.

Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш масаласида олиб борилган илмий тадқиқотлар натижасида қатор, жумладан қуйидаги илмий натижалар олинган: инновацион фаолиятда корпоратив

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

² Диссертация мавзуси бўйича халқаро илмий тадқиқотлар шарҳи: www.law.yale.edu, www.hls.harvard.edu, www.stanford.edu, www.web.mit.edu, www.ssrn.com, www.universiteitleiden.nl, www.tilburguniversity.edu, www.ecgi.org, www.msu.ru, www.law.uci.edu, www.bu.edu/law, www.rniis.ru, www.spbu.ru, www.tsul.uz ва бошқа манбалар асосида амалга оширилган.

бошқарув, венчур капитали ва оилавий тадбиркорликнинг ўзаро боғлиқлиги очиб берилган (University of Amsterdam, Tilburg Law School (Голландия); инновацион фаолиятни ривожлантиришда акциядорлик жамиятларининг роли аниқлаштирилган (Boston University School of Law, Massachusetts Institute of Technology, Yale Law School, Harvard Law School, Stanford University (АҚШ); инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишда «рақамли» муаллифлик ҳуқуқининг компонентлари ишлаб чиқилган (University of California Irvine School of Law, University of Texas School of Law (АҚШ); корпоратив бошқаруви субъектларида инновацияларнинг ҳуқуқий муҳофазасига салбий таъсир қилувчи омиллар очиб берилган (European Corporate Governance Institute (Бельгия), Санкт-Петербург давлат университети, Интеллектуал мулк республика илмий-тадқиқот институти (Россия); инновацион ривожланишни таъминлашда интеллектуал мулк ҳуқуқи институтлари таъсири самарадорлигини ошириш механизмлари ишлаб чиқилган (Тошкент давлат юридик университети); инновацион технологияларни трансфери муаммолари (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети) очиб берилган.

Дунёда инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш бўйича бир қатор, жумладан, қуйидаги устувор йўналишларда тадқиқотлар олиб борилмоқда: инновацияларга оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солувчи миллий қонун ҳужжатларининг халқаро унификациясини таъминлаш; инновацияларни тижоратлаштиришнинг ҳуқуқий механизмларини ривожлантириш; инновацион фаолиятни амалга оширишда интеллектуал мулк объектлари эгаларининг мутлақ ҳуқуқларини муҳофаза қилиш усулларини такомиллаштиришга қаратилган қоидаларни ишлаб чиқиш.

Мавзунинг ўрганилганлик даражаси. Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солишнинг у ёки бу жиҳатлари мамлакатимиз олимларидан – Ҳ.Р.Раҳмонқулов, О.Оқюлов, С.С.Гулямов, Н.Ф.Имомов, И.И.Насриев, И.Р.Рустамбеков, Б.Н.Тошев, Л.Х.Ташпулатова, В.Д.Юсупов, Б.Р.Болиев ва бошқаларнинг илмий ишларида муайян даражада кўриб чиқилган.

Хорижий мамлакатларда инновацион фаолиятга оид ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишнинг ўзига хос жиҳатлари ўрганилган бўлиб, бунда иқтисодиётни инновацион ривожлантиришнинг назарий масалалари Й.Шумпетер (Австрия), К.Фримен (Буюк Британия) томонидан, интеллектуал мулк ҳуқуқини стандартлаштириш масалалари Mark A. Lemley (АҚШ) томонидан, инновацион фаолият соҳасида юзага келган низоларни судларда ҳал қилиниши билан боғлиқ муаммолар Mark A. Lemley, R. Anthony Reese (АҚШ) томонидан, инновацион компанияларда (венчур капитали катнашган «старт ап») инвесторларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалалари Joseph A. McCahery, Erik P.M. Vermeulen (Голландия) томонидан, инновация ва муаллифлик ҳуқуқи ўртасидаги ўзаро алоқалари ва зиддиятлари Michael A. Carrier (АҚШ) томонидан, инновацион фаолиятнинг

фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солишнинг назарий жиҳатлари М.В.Волинкина, О.И.Худокормова, В.Н.Круглов, С.Г.Алексеев, А.Н.Чегодаева, П.В.Селезневлар (Россия) томонидан ўрганилган¹.

Бироқ юқорида номлари келтирилган олимларнинг ишлари асосан инновацияларга оид ҳуқуқий муносабатларнинг алоҳида турлари ва жиҳатларига бағишланган бўлиб, комплекс ҳуқуқий тартибга солишни ёритишга қаратилмаган. Шу сабабли инновацион фаолиятда фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишни комплекс тадқиқ этиш долзарб ҳисобланади.

Мамлакатимизда инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишга оид алоҳида монографик тадқиқот олиб борилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Тошкент давлат юридик университетининг илмий-тадқиқот ишлари режасига киритилган ҳамда «Ижтимоий-иқтисодий ислохотларни фуқаролик-ҳуқуқий таъминлаш муаммолари» ва «Интеллектуал мулк объектларини фуқаролик муомаласида бўлишини фуқаролик-ҳуқуқий таъминлаш» илмий тадқиқотларининг устувор йўналишлари доирасида амалга оширилган.

Тадқиқотнинг мақсади инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишни такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

инновация ва инновацион фаолиятнинг ҳуқуқий моҳиятини аниқлаш ҳамда уларга тавсиф бериш;

инновацион фаолият субъектларининг, шу жумладан технопаркларнинг ҳуқуқий ҳолатига оид қонунчилик ҳужжатларини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш;

инновацион фаолиятга оид фуқаролик-ҳуқуқий шартномалар бўйича қонун қўллаш амалиётини яхшилаш юзасидан тавсиялар бериш;

инновацион фаолият натижаларини тижоратлаштириш, ҳуқуқий муҳофаза қилиш амалиётини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш;

инновацион фаолиятни амалга оширишга оид фуқаролик қонун ҳужжатларини такомиллаштириш йўналишларини ишлаб чиқиш;

ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиб, инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш муаммоларининг ечимини топишдан иборат.

Тадқиқотнинг объекти инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишга қаратилган оид норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, қонунни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар

¹ Бу ва бошқа манбалар диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида келтирилган.

қонунчилиги ва тажрибаси ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялардан иборат.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот давомида тарихий, тизимли-тузилмавий, қиёсий ҳуқуқий, мантиқий, аниқ социологик, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, индукция ва дедукция, статистик маълумотлар таҳлили каби усуллар қўлланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгиллиги қуйидагилардан иборат:

интеллектуал мулк объектларининг ҳуқуқий ҳимояси, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга ошириш ва инвестицияларни жалб қилишга кўмаклашиш технопарк бошқаруви органининг асосий вазифа ва функциялари эканлиги асосланган;

илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишлари кўринишидаги инновацион фаолиятга Фуқаролик кодексининг пудрат шартномаларига оид нормаларининг қўлланилмаслиги асосланган;

инновацион фаолиятга оид шартномаларда мажбуриятларни тасодифан бажариш мумкин бўлмаслиги хавфи кредиторнинг зиммасига тушиши тўғрисидаги таклиф асосланган;

ихтиролар, фойдали моделлар, саноат намуналари, ЭХМ учун дастурлар ёки Фуқаролик кодексининг интеллектуал мулкка оид қоидаларига мувофиқ ҳуқуқий муҳофаза этиладиган интеллектуал фаолиятнинг бошқа натижаларини ягона технология таркибига киритишнинг янги ҳуқуқий институти асосланган;

давлат илмий-техникавий дастурлари доирасида интеллектуал мулк объектларига бўлган мулк ҳуқуқларни давлат гранти шартномаларининг тарафлари ўртасида тақсимлаш ҳамда тижоратлаштириш ҳақида шартларни кўзда тутиш зарурлиги асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижаси қуйидагилардан иборат:

илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларига оид ҳуқуқий муносабатлар субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиниши самарадорлигини янада оширишга, инновацион фаолият натижаларига бўлган ҳуқуқларни мазкур субъектлар ўртасида оқилона тақсимлаш бўйича махсус тамойиллар тизими шакллантирилган ва уларни қонун ҳужжатларида мустаҳкамлаш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган;

қонунчилик ҳужжатларида ташкил этилиши кўзда тутилаётган янги технопаркларнинг ҳуқуқий ҳолатини унификациялаштиришга хизмат қилувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат ишлаб чиқишга доир тегишли таклифлар ишлаб чиқилган;

республикамизда инновацион фаолият соҳасидаги ижтимоий муносабатларни комплекс ҳуқуқий тартибга солинишини такомиллаштириш, шунингдек мазкур соҳани ҳуқуқ соҳалари доирасида ўрганиш ва ривожланиш йўналишларини белгилаш мақсадида «Инновация ҳуқуқи» янги комплекс ҳуқуқ соҳаси сифатида асослантирилган;

давлат илмий-техникавий дастурларда иштирок этаётган инновацион фаолият субъектлари томонидан яратилган интеллектуал мулк объектларини

тижоратлаштиришга бўлган ҳуқуқларни амалга оширишни назарда тутувчи шартнома лойиҳаси ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларнинг ишончлилиги. Тадқиқот натижалари халқаро ҳуқуқ ва миллий қонунчилик нормалари, ривожланган давлатлар тажрибаси, қонунни қўллаш амалиёти, ўтказилган ижтимоий сўровноманинг анкета, интервью ва эксперт сўров шаклларига асослангани, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган. Хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, уларнинг натижалари етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган. Олинган натижалар ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқланган ва амалиётга жорий қилинган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий-назарий хулосалар, таклиф ва тавсиялардан келгуси илмий фаолиятда, қонун ижодкорлигида, қонунни қўллаш амалиётида, фуқаролик қонун ҳужжатларининг тегишли нормаларини шарҳлашда, миллий қонунчиликни такомиллаштириш ҳамда фуқаролик ҳуқуқи, тадбиркорлик ҳуқуқи, халқаро хусусий ҳуқуқ фанларини илмий-назарий жиҳатдан бойитишга хизмат қилади. Тадқиқот натижаларидан янги илмий тадқиқотлар олиб боришда фойдаланиш мумкин.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти қонун ижодкорлиги фаолиятида, хусусан норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тайёрлаш ҳамда уларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш жараёнида, қонунни қўллаш амалиётини такомиллаштиришда ҳамда олий юридик таълим муассасаларида хусусий ҳуқуқ соҳасидаги фанларни ўқитишда хизмат қилади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Инновацион фаолиятни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш тадқиқоти бўйича олинган илмий натижалар асосида:

Тошкент шаҳрининг Яшнобод туманида ташкил этилаётган инновацион технопаркнинг бошқарув органининг вазифа ва функцияларини аниқлаштириш тўғрисидаги таклифлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 5 июндаги «Тошкент шаҳрининг Яшнобод туманида инновация технопаркини ташкил қилиш тўғрисида»ги ПФ–5068-сон Фармонига киритилган (Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлигининг 2017 йил 13 сентябрдаги АД-4-8/20-226–сон маълумотномаси). Ушбу таклифлар технопаркнинг интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш соҳасида консалтинг, ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширишга кўмаклашиш, инвестициялар, шу жумладан чет эл инвестицияларни жалб қилиш соҳасидаги ваколатларини такомиллаштиришга хизмат қилади;

илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажаришда пудрат шартномаларига оид қонун нормаларини чекланган доирада қўллаш, ягона технология таркибидаги интеллектуал фаолият натижаларидан фойдаланиш ҳуқуқи, технопаркларнинг ҳуқуқий ҳолатини белгилаш тўғрисидаги таклифлар «Ўзбекистон Республикасининг айрим

қонун ҳужжатларига инновацион фаолиятни такомиллаштириш билан боғлиқ ўзгартиш ва кўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳасига киритилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси Саноат, қурилиш ва савдо масалалари кўмитаси 2016 йил 10 майдаги 04/2-03-259-сон маълумотномаси). Ушбу таклифлар Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятни амалга ошириш учун қулай ҳуқуқий шарт-шароитларни яратишга хизмат қилади;

давлат илмий-техникавий дастурларда иштирок этаётган инновацион фаолият субъектлари томонидан яратилган интеллектуал мулк объектларини тижоратлаштиришга бўлган ҳуқуқларни амалга оширишни назарда тутувчи намунавий шартнома лойиҳаси ишлаб чиқилиб, давлат илмий-техника дастурларини амалга ошириш жараёнига жорий қилинган (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш кўмитаси (ФТРМК) 2016 йил 25 октябрдаги ФТҚ-0413/712-сон маълумотномаси). Мазкур намунавий шартнома шартлари инновацион фаолиятни амалга оширишда қатнашувчи субъектлар (муаллифлар)нинг яратилган инновацияларга бўлган мулкӣ ва номулкӣ ҳуқуқларини ҳимоя қилиш самарадорлигини оширади.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 13 та илмӣ анжуманда, жумладан, 2 та халқаро, 11 та республика илмӣ-амалий анжуманларида муҳокамадан ўтказилган.

Натижаларнинг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича жами 30 та илмӣ иш, жумладан, 1 та монография, 29 та мақола (4 таси хорижий нашрларда) чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Докторлик диссертацияси кириш, 11 та параграфни қамраб олган 5 та боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ҳамда иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 240 бетни ташкил этган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириши** (докторлик диссертацияси аннотацияси)да тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, тадқиқот мавзусига оид хорижий илмӣ-тадқиқотлар шарҳи, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмӣ-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазибалари, объекти ва предмети, усуллари, тадқиқотнинг илмӣ янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончилиги, тадқиқот натижаларининг илмӣ ва амалий аҳамияти, уларнинг жорий қилинганлиги, тадқиқот натижаларининг апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги ва диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритиб берилган.

Диссертациянинг «**Инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларнинг умумий тавсифи**» деб номланган биринчи

бобида инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишнинг назарий жиҳатлари таҳлил қилинган ҳамда инновациялар илмий жиҳатдан таснифланган.

Инновацияларнинг ҳуқуқий моҳияти ва мазмуни фуқаролик ҳуқуқи нуқтаи назаридан очиқ бериш муҳим аҳамият касб этмоқда. Илгари ҳуқуқ назарияси фани доирасида инновациялар, энг аввало, иқтисодий категория сифатида қаралган бўлса, сўнгги пайтда улар фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар объектлари қаторига киритилмоқда. Таъкидлаш керакки, «инновация» атамаси фанга илк бор австриялик иқтисодчи Й.Шумпетер томонидан киритилган бўлиб, инновацияни тадбиркорлик фаолиятида фойда оладиган восита сифатида эътироф этади. Шунингдек, инновациялар, деганда янги турдаги истеъмол товарлари, янги ишлаб чиқаришлар, транспорт воситалари, бозорларни ва ишлаб чиқаришда ташкил этиш шакллари амалга жорий этиш ва қўллаш мақсадида амалга оширилган ўзгартиришлар тушуниланган. Бундан ташқари, айрим манбаларда «инновация» интеллектуал фаолият натижаларини ёки янги технологияларни фуқаролик муомаласига татбиқ этиш жараёни эканлиги кўрсатилган¹. Шунингдек, «инновация» тушунчасига берилган илмий-назарий таърифлар таҳлили унинг мазмунини янгилик, ҳамда инновацион фаолиятнинг асосий функцияси эса ўзгартириш киритиш эканлигини кўрсатмоқда. Бошқача айтганда, инновация бозор муносабатларига киритилган янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот, амалий фаолиятда қўлланиладиган янги ёки такомиллаштирилган технологик жараён ёхуд ижтимоий хизматларга янгича ёндашув кўринишида ифодаланади.

Мазкур таърифлар инновацияларнинг ҳуқуқий моҳиятини тўлиқ очиқ бермаганлиги сабабли, «инновация» тушунчасига қуйидагича муаллифлик таърифи шакллантирилди: «инновация – янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот, технология, янги хизматларни фуқаролик муомаласига татбиқ этиш ёки ўз эҳтиёжлари учун фойдаланиш жараёни, ишлаб чиқариш, маъмурий, тижорат ёки бошқа характердаги янги ташкилий-техникавий ечим».

Шу билан бирга таъкидлаш керакки, «инновациялар» ва «инновацион фаолият»нинг фуқаролик тизимидаги ўрнини аниқлашда илмий мунозаралар интиҳосига етгани йўқлиги сабабли уларни комплекс илмий-назарий тадқиқ этиш келажакда муҳим вазифа бўлиб қолмоқда. Шундан келиб чиқиб, юқорида берилган инновацияга муаллифлик таърифини тегишли қонун ҳужжатлари лойиҳаларини ишлаб чиқишда фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Инновацион фаолиятни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг юридик таҳлили мамлакатимизда инновацион, шу жумладан илмий-техникавий, тажриба-конструкторлик фаолияти комплекс тарзда тизимлаштирилган ягона ҳуқуқий асосга эга эмаслигини кўрсатмоқда. Шу аснода таъкидлаш жоизки, қонунчиликда ҳанузгача «инновация» ҳуқуқий категорияга киритилмаган, яъни, қандай янгилик, ғоя ва технология

¹ Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd Edition // OECD/EC, 2005.

инновация деб тан олиниши мумкинлиги бўйича аниқ бир ҳуқуқий ёндашув йўқ. Бу эса ўз навбатида давлат томонидан инновацион фаолиятни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда янгилик хусусиятига эга бўлмаган, истиқболсиз илмий фаолият натижаларига асоссиз харажатлар сарф қилинишига сабаб бўлиши мумкин.

Инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишда инновацияларнинг турли иқтисодий ва ҳуқуқий омиллар бўйича илмий таснифлаш мақсадга мувофиқдир. Шу сабабдан инновацияларнинг муаллифлик таснифи ишлаб чиқилиб, қуйидаги асослар бўйича инновацияларни тегишли тоифаларга ажратиш таклиф қилинмоқда:

ташаббус манбасига қараб: буюртма инновациялар (инвестор буюртмаси бўйича) ва муаллифлик;

ошкоралик даражаси бўйича: очик ва ёпиқ (конфиденциал) инновациялар (бозорга чиқаётган янги маҳсулот ва ноу-хау);

янгилик миқёси бўйича: локал ва кенг тарқалган инновациялар;

инновациялар яратилган жойлар бўйича: ташкилот ичидаги, тармоқ ичидаги, тармоқлараро, миллий ва давлатлараро инновациялар;

молиялаштириш манбаси бўйича: ўз маблағлари эвазига, қарз (кредит), давлат бюджети, чет эл инвестициялари ҳисобига молиялаштирилган инновациялар.

Инновацияларнинг таснифи муҳим назарий ва амалий аҳамиятга эга. Бу инновацияларнинг моҳиятини англашга, уларнинг турларини тизимлаштиришга, уларнинг ҳар бир турига ҳуқуқий баҳо беришга, ҳамда бу соҳада қонунчиликни такомиллаштиришга эҳтиёжни аниқлашга имконият яратади.

Диссертациянинг **«Инновацион фаолият субъектларининг ҳуқуқий мақомини аниқлаштириш»** деб номланган иккинчи бобида инновацион фаолият субъектларининг фуқаролик-ҳуқуқий мақоми тавсифи ҳамда Ўзбекистонда технопаркларни ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинган.

Таъкидлаш жоизки, фанда юқори технологияларга асосланган инновацион фаолият амалга ошириладиган субъектлар қуйидагиларга ажратилган: эркин иқтисодий зоналар; алоҳида маъмурий-худудий тузилмалар (технополислар); «академиклар шаҳарчалари» кўринишидаги худудлар. Шу билан бирга, мазкур таснифлашнинг илмий асосларига қўшилмаган ҳолда, инновацион фаолият субъектларини бажараётган функцияларга қараб, учта катта гуруҳга ажратишни мақсадга мувофиқ, деб топдик: биринчи гуруҳ – олий таълим ёки илмий-тадқиқот муассасалари, марказлари; иккинчи гуруҳ – бизнес-инкубаторлар, технопарклар, техномарказлар, инновацион кичик корхоналар ва ҳоказо; учинчи гуруҳ – давлат (турли жабҳаларда намоён бўлиши мумкин).

Таъкидлаш керакки, концептуал жиҳатдан технопаркларни ташкил этиш иқтисодиётнинг юксак технологияларга асосланган соҳалари ривожланишини жадаллаштириш учун молиявий ва интеллектуал

ресурсларни муайян ҳудуд миқёсида жамлашни таъминлашига асосланади. Технопарклар тижоратчи ва тижоратчи бўлмаган юридик шахсларни, хусусан, иқтисодийнинг юксак технологияларга асосланган тармоқлари корхоналари; илмий-тадқиқот муассасалари; мазкур субъектларни илмий ва кадрлар жиҳатдан таъминловчи таълим муассасаларини ва фаолияти технологик жиҳатдан ушбу субъектларга хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бўлган тижоратчи ташкилотларнинг бошқа турларини бирлаштиради.

Бундан ташқари, инновацион фаолият соҳасидаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар мураккаблашиши венчур фирмалари, «старт-ап» ва кичик инновацион фирмаларнинг миллий қонунчиликдаги ўрнини белгилаш тақозо этмоқда.

Шу билан бирга айтиш жоизки, Ўзбекистонда эса «технопарк» тушунчаси «Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 8-моддасида назарда тутилган бўлсада, биронта қонун ҳужжатида унга ҳуқуқий таъриф берилмаган. Фикримизча, мамлакатимизда технопаркларни ташкил этиш амалиёти ривожланган давлатларнинг ижобий тажрибасини қўллаган ҳолда давом эттирилиши керак. Янги технопаркларни яратишда, энг аввало, эркин иқтисодий зоналар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига таяниш, мақсадга мувофиқдир. Инновацион саноат ишлаб чиқариш жараёнида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари улушини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикасида технопарклар тўғрисида норматив-ҳуқуқий ҳужжат ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш лозимлиги тақлиф қилинмоқда. Мазкур ҳужжатда технопаркларни ташкил этиш, уларнинг фаолиятини тартибга солиш ҳақидаги нормалар акс эттирилиши керак. Хусусан, ҳужжатда олий таълим муассасалари ва/ёки илмий-тадқиқот институтларининг саноат корхоналари билан ўзаро ҳамкорлик механизмлари, кичик инновацион корхоналарнинг соддалаштирилган давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби, олий таълим муассасалари битирувчиларининг технопарклар корхоналарида иш билан таъминлаш кафолатлари каби муҳим масалалар ўз ечимини топган бўлиши мақсадга мувофиқлиги асослаб берилди.

Ҳозирги пайтда мамлакатимизда ташкил қилинаётган технопарклар ҳуқуқий ҳолатини белгилашда (ташкилий-ҳуқуқий шакли) ривожланган мамлакатлар тажрибаси инобатга олинмаганлиги ҳамда давлат-хусусий шерикчиликнинг замонавий моделлари танланмаганлиги келажакда мазкур инновацион фаолият субъектларининг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу сабабли, «давлат корхонаси» ташкилий-ҳуқуқий шаклида фаолият кўрсатаётган технопаркларнинг ҳуқуқий мақоми қайта кўриб чиқилиши мақсадга мувофиқдир.

Шу билан бирга, Ўзбекистонда технопаркларни ривожлантириш бўйича бир қатор қонуности норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинсада, уларда технопарк бошқарув органларининг технопарк иштирокчилари билан ўзаро муносабатларини тартибга солиш бўйича ягона ёндашув мавжуд эмас. Хусусан, диссертант томонидан Тошкент шаҳрининг Яшнобод туманида

инновацион технопаркни ташкил этиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони лойиҳасига технопаркнинг вазифаларига интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш соҳасида тавсиялар бериш; ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширишга кўмаклашиш; инвестициялар, шу жумладан чет эл инвестицияларни жалб қилишни киритиш таклиф этилди.

Тадқиқот ишининг «**Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солишнинг хусусиятлари**» деб номланган учинчи бобида Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш генезиси, инновацион фаолият фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш объекти сифатидаги назарий ва амалий муаммолар таҳлил қилинган.

Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлили мазкур соҳада қонуности ҳужжатларнинг устуворлигини кўрсатмоқда. Хусусан, ўтказилган тадқиқот шуни кўрсатмоқдаки, ўтган асрнинг 90-йилларда қабул қилинган инновацион фаолиятни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар кўпроқ соҳадаги институционал, иқтисодий ва ҳуқуқий асосларнинг ўрнатилиши билан яққол ажралиб туради. Бу даврда илмий-техникавий ва инновацион фаолиятни мувофиқлаштириш учун масъул давлат органлари ташкил этилди, илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишлари айрим солиқ ва мажбурий тўловлардан озод этилди, илмий ходимлар меҳнатини рағбатлантириш бўйича чора-тадбирлар кўрилди ва ҳоказо. 2000 йиллар бошларидан 2016 йилга қадар қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар Ўзбекистонда инновацион фаолиятга эътибор кучайганлигидан далолат бермоқда. Хусусан, илмий-техникавий ва инновацион фаолият соҳаси учун масъул бўлган давлат органлари қайта ташкил этилди, илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини (ИТТКТИ) тижоратлаштириш бўйича иқтисодий, молиявий, ташкилий ва ҳуқуқий характердаги чора-тадбирлар комплекси қабул қилинди. Шу билан бирга, 2016 йил охиридан бошлаб илмий ва инновацион фаолиятни олиб бораётган ходимларнинг меҳнат ҳақини ошириш, соҳага оид давлат бошқарувида институционал қайта ташкил этиш бўйича ишлар тизимли равишда амалга оширилаётганлигини кузатиш мумкин.

Яна бир муҳим жиҳатга эътибор қаратиш керакки, мамлакат илмий ҳамжамиятида ханузгача «Инновациялар ва инновацион фаолият тўғрисида»ги қонун лойиҳаси устида илмий баҳс-мунозаралар яқунлангани йўқ. Айрим тадқиқотчилар ушбу қонун инновациялар қаторида модернизация жараёнини қамраб олишини таъкидласа¹, бошқалари инновацион фаолиятнинг самарали механизмини ишга тушириш учун Инновацион кодекс зарурлигини эътироф қилмоқда². Ҳозирги пайтда

¹ Оқюлов О. Инновациянинг моҳияти ва ҳуқуқий тартибга солишнинг умумий тавсифи // Интеллектуал мулк ҳуқуқи: ривожлантириш истикболлари. – Тошкент: Адолат, 2012. – Б. 110.

² Еременко Г.А. Управление государственной интеллектуальной собственностью в сфере науки и технологий: Аналитический обзор. – М.: ВНИИЦ, 2001. – 82-б.

мамлакатда инновацион фаолият билан боғлиқ бўлган ижтимоий муносабатларни фақатгина «Инновацион фаолият тўғрисида»ги Қонун билан тартибга солиш мумкин деган фикрга қўшилмаган ҳолда, бу борада мавзуга доир ҳуқуқ ижодкорлиги ишлари режасига кўра босқичма-босқич норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар массивини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, назарий манбалар таҳлили бевосита инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишда энг кўп учрайдиган муаммоларнинг фуқаролик ҳуқуқи нуқтаи назаридан тизимлаштирилмаганлигини кўрсатмоқда. Бунда инновацион фаолиятни амалга оширишда вужудга келадиган ҳуқуқий муаммоларни Ўзбекистон цивилистика фани назариясидан келиб чиқиб дифференциацияси амалга оширилиши кераклиги таклиф қилинди. Чунончи, инновациялар иқтисодий ва ижтимоий турмушда тараққиёт манбаи; давлат бошқаруви ва мақсадли таъсир кўрсатиш объекти; инвестиция шакли; тадбиркорлик фаолиятининг алоҳида йўналиши сифатида ўзига хос реаллик, жараён кўринишида ҳуқуқий тартибга солиш объекти бўлиб ҳисобланади. Фикримизча, ҳозирда фанда инновацион фаолиятнинг айнан тадбиркорлик фаолиятининг бир кўриниши эканлиги ҳақидаги қарашларнинг устувор бўлиши унинг илмий, интеллектуал таркибий элементларини ҳуқуқий тартибга солишга қаратилган норматив-ҳуқуқий базанинг ривожлантиришга тўсқинлик қилмоқда.

Таъкидлаш жоизки, тадбиркорликка оид миллий қонунчилигимизда инновацияларнинг номоддий актив сифатида тан олинмаслигининг сабаби сифатида интеллектуал мулк объектини баҳолашнинг ягона методологиясининг ҳанузгача яратилмаганлигини кўрсатиш мумкин. Жумладан, «Интеллектуал мулк объектлари қийматини баҳолаш» Ўзбекистон Республикаси Мулкни баҳолаш миллий стандартига (13-сон МБМС) (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2012 йил 18 июнда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2371) мувофиқ, «баҳолаш объектини баҳолашдан ўтказишда баҳоловчи баҳолашнинг даромад, қиёсий ва харажат ёндашувларидан фойдаланиши (ёки фойдаланишдан воз кечиш сабабларини асослаши) лозим». Бироқ, мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатда юқоридаги баҳолаш ёндашувларининг қўлланилиш объектлари сифатида инновацион фаолиятга оид шартномаларни бажариш юзасидан олинган натижалар алоҳида кўрсатилмаган. Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилингандан кейин ҳам амалиётда интеллектуал мулк объектларини баҳолаш ўзига хос бир қатор муаммолар, шу жумладан кадр билан боғлиқ, сақланиб қолмоқда.

Шу билан бирга, инновацион фаолиятни фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солишда мавжуд амалий тусдаги муаммолар таҳлили судлар томонидан қонунни қўллаш амалиётида вужудга келаётганлигини кўрсатмоқда. Хусусан, инновацияларга оид ишларнинг иқтисодий (собик хўжалик) судларда кўриш амалиёти шуни кўрсатмоқдаки, соҳага доир қонун ҳужжатларини қўллаш амалиётини умумлаштиришда ягона ёндашув мавжуд эмас, қолаверса, айрим судлар томонидан инновацион фаолиятни амалга

оширишнинг асосий ҳуқуқий инструменти бўлган ИТТКТИ пудрати шартномалари бўйича кўрилган ишлар статистикаси олиб борилмайди. Айнан шундай вазият фуқаролик ишлари бўйича судларда ҳам учрамоқда. Шундан келиб чиқиб, республикада бундай тоифадаги ишлар жуда кам кўриладиганлиги бўлганлиги сабабли судларда етарли даражада амалиёт ва ягона ёндашув шаклланмаган деган хулосага келишимиз мумкин.

Диссертациянинг «**Инновацион фаолият натижаларини жорий қилишнинг ҳуқуқий муаммолари**» деб номланган тўртинчи бобида инновацион фаолият соҳасида фуқаролик-ҳуқуқий шартномаларни қўллаш, инновацияларни тижоратлаштиришни ҳуқуқий таъминлаш муаммолари ҳамда инновацион фаолият натижаларини ҳуқуқий муҳофаза қилишнинг ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинган.

Интеллектуал фаолият натижаларига бўлган ҳуқуқларни бошқа шахсларга ўтказишга хизмат кўрсатувчи шартномалар йиғиндиси ҳам уларнинг йўналишида намоён бўлувчи ички ягоналик билан, ҳам бир қатор омиллар билан белгиланадиган ички тизимнинг мураккаблиги билан тавсифланади. Улар жумласига қуйидагиларни киритиш мумкин: ҳуқуқларни бошқа шахсларга ўтказиш асоси; объектнинг таркибий тузилиши; томонларга қўйиладиган талаблар хусусияти; муқобил тўловнинг мавжудлиги; шаклнинг муайянлиги. Бундай шартномаларни бошқалардан фарқлашнинг асосий мезони сифатида ҳуқуқларни бошқа шахсларга ўтказиш асосини белгилаш мумкин.

Интеллектуал фаолият натижаларига бўлган ҳуқуқлар муомаласига хизмат кўрсатиш шартномаларнинг томонларига қўйиладиган талаблар хусусиятидаги фарқлар бундай шартномаларни универсал ва махсус субъектлар таркибига эга шартномаларга ажратиш имконини беради.

Инновацион фаолият соҳасидаги шартномалар қаторида комплекс тадбиркорлик лицензияси (франшизинг) шартномаси алоҳида ўринга эга бўлиб, мазкур шартномалар фуқаролик ҳуқуқи фани нуқтаи назаридан алоҳида субъектлар таркиби билан тавсифланади. Яъни, франшизинг шартномаси бўйича ҳуқуқ эгаси сифатида фақат тижорат ташкилоти бўлган юридик шахс фаолият кўрсатиши мумкинлиги инновацияларни тижоратлаштиришда бир қатор имтиёзлар эга бўлиши қонунчиликда акс этмаган.

Ҳуқуқларни бошқа шахсларга ҳақ эвазига ўтказиш шартномаси билан боғлиқ яна бир баҳсли жиҳати сифатида унга нисбатан айирбошлаш шартномаси тўғрисидаги нормаларни муқобил тўлов вазифасини пул маблағлари эмас, балки бошқа турдаги мол-мулк бажарган ҳолда қўллаш имконияти мавжудлигини кўрсатиш мумкин. Бу хусусда мулкий ҳуқуқларни айирбошлаш объектлари доирасидан бутунлай чиқиб кетиш масаласи баҳсли қолмоқда.

Интеллектуал фаолият натижаларига бўлган ҳуқуқларга доир шартномалар муомаласига беғаразлик асосларининг кириб келиши бир қатор омиллар билан белгиланади. Масалан, улар жумласига ижодий натижалар

яратувчиларининг ушбу натижаларнинг кенг тарқалишидан (диффузиясидан) манфаатдорлигини, объектлар маънавий эскириш суръатларининг тезлигини, патент ҳуқуқини амалга ошириш ва патентни кучда сақлаш билан боғлиқ молиявий қийинчиликларни киритиш мумкин.

Шу билан бирга, инновацион фаолиятни амалга ошириш билан боғлиқ давлат гранти шартномаларини ўрганиш мазкур шартномалар ижрочилари – илмий муассасалар ва уларнинг ходимлари ўртасидаги муносабатларга ҳуқуқ нормаларининг татбиқ этилишида ягона илмий асосланган ёндашув мавжуд эмаслигини кўрсатди.

Бир қатор олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасалари томонидан тузилган грант шартномалари ижроси таҳлили 2006–2016 йилларда фундаментал ва амалий илмий-текшириш ишларни бажариш давлат буюртмаси контрактлари (кейинчалик - контрактлар) мазмунан ИТТКТИ шартномаларининг бир кўринишида эканлигини кўрсатмоқда. Чунки, уларнинг предмети бўлиб, илмий-текшириш ишларини амалга ошириш ҳисобланади. Бунда контракт Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ФТРМҚ – буюртмачи, лойиҳа раҳбарлари (жисмоний шахслар) – ижрочилар ҳамда ижрочилар меҳнат олиб бораётган ташкилот ўртасида тузилган. Бунда лойиҳада қатнашувчи жисмоний шахслар ва юридик шахс бўлмиш илмий-тадқиқот ёки олий таълим муассасалари ўртасидаги муносабатларда бир қанча қонунни қўллаш бўйича муаммолар мавжуд. Хусусан, ходимлар (лойиҳа раҳбари ва бошқалар) мазкур муассаса билан бир томондан меҳнат шартномаси, бошқа томондан ИТТКТИ бажариш шартномалари билан боғлиқ бўлиб қолмоқда. Шу сабабли, грант доирасида яратилган интеллектуал мулк объекти бир пайтнинг ўзида ҳам меҳнат шартномаси бўйича хизмат асари ҳисобланади, ҳам ИТТКТИ бажариш шартномаси бўйича эса ҳуқуқий муҳофазага лойиқ объект бўлади.

Шу билан бирга, интеллектуал фаолият натижаларини тижоратлаштириш муаммолари таҳлили республикада инновацияларнинг муомаласининг чекланишига таъсир қилувчи омилларни аниқлади, ҳамда бу борада қонунчиликдаги бўшлиқларни бартараф қилиш зарур, деган хулосага келинди.

Таъкидлаш керакки, фуқаролик ҳуқуқий тартибга солиш предметининг ўзига хослиги эркин бозор қатнашчилари ўртасидаги муносабатларда ҳақ тўлаш асосларининг устуворлиги билан белгиланади. Бундай устуворлик тенденцияси интеллектуал фаолият натижаларига бўлган ҳуқуқлар муомаласида ҳам кузатилмоқда. Шу сабабли, «тижоратлаштириш (коммерциализация)» атамасининг фуқаролик ҳуқуқи фанига кириб келиши бевосита иқтисодиётни бозор муносабатларига ўтиши билан боғлиқдир.

Шунингдек, инновацион фаолиятга оид шартномавий-ҳуқуқий муносабатлар таҳлили янгилик (инновация)ни тижоратлаштиришнинг инновацион фаолиятнинг якуний босқичи эканлигини кўрсатмоқда. Хусусан, инновацион фаолиятнинг биринчи босқичи илмий-тадқиқот ва олий таълим муассасаларида фундаментал тадқиқотларни қамраб олади. Иккинчи

босқичда мазкур муассасаларда таваккалчиликка асосланиб, амалий характердаги илмий тадқиқотлар ўтказилади. Бунда айрим ҳолатларда салбий натижага эришиш хавфи кўп бўлади. Учинчи босқичда одатда йирик саноат ишлаб чиқариш корхоналарнинг ихтисослашган лабораторияларида ёки илмий-ишлаб чиқариш бўлинмаларида тажриба-конструкторлик ва экспериментал ишланмалар яратилади. Сўнгги тўртинчи босқичда тайёр янги инновацион маҳсулотнинг тижоратлаштириш жараёни амалга оширилади. Бунда ишлаб чиқаришнинг тўлиқ цикли бошланиб, янги маҳсулот бозорга чиқарилади.

Шу ерда таъкидлаш жоизки, инновацион фаолият натижаларини тижоратлаштиришнинг айрим ҳуқуқий жиҳатлари ФК 1035-моддасида қисман ўз аксини топган. Хусусан, ФК 1035-моддасига мувофиқ, интеллектуал мулк объектига нисбатан мутлақ ҳуқуқлар эгасига тегишли мулк ҳуқуқлар, агар ФК ёки бошқа қонунда бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, ҳуқуқ эгаси томонидан шартнома бўйича бошқа шахсга тўлиқ ёки қисман ўтказилиши мумкин. Бироқ, қонунчиликда давлат буюртмасини бажариш шартномаси бўйича яратилган интеллектуал мулк объектига нисбатан мутлақ ҳуқуқларни ўтказишнинг ҳуқуқий механизми ханузгача мавжуд эмас.

Инновацион ишланмаларни кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига тижорат сифатида татбиқ этишга грант маблағлари ажратиш давлат томонидан инновацион фаолият субъектларига сезиларли кўмак бўлиб хизмат қилади. Фикримизча, бундай ёрдам солиқ ва божхона имтиёзлари, ҳамда фойсиз ссудалар кўринишида бўлса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Албатта, давлат инновацион фаолият субъектларига муайян имтиёзли шарт-шароитлар яратиш бериб, уларга ҳам қатъий талаблар қўйишга ҳақли. Бундай талабларга мисол қилиб, интеллектуал мулк объектларига муҳофаза ҳужжатлари (патентлар, лицензиялар ва ҳоказо), ҳамда мазкур ишланмалардан фойдаланиш хавфсизлигини тасдиқловчи ҳужжатларни (сертификат, гувоҳнома ва ҳоказо) тақдим этилиши зарурлигини келтиришимиз мумкин. Бунда давлат ўзи томонидан молиялаштирилган инновацион фаолият натижасининг «ҳуқуқий тозаллиги»ни таъминлашга, ҳамда учинчи шахслар томонидан ишланмага нисбатан гипотетик даъво талабларидан превентив ҳимояга эришади.

Инновацион фаолият натижаларини тижоратлаштиришда асосий муаммолардан бири - жалб қилинган маблағларнинг қайтарилмаслиги хавфи бўлиб қолмоқда. Бу борада айрим тадқиқотчилар мазкур хавфни суғурталаш тартибини белгилашни таклиф қилмоқда. Фикримизча, ҳозирги иқтисодий ривожланиш босқичида мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган суғурта компаниялари инновацион фаолиятни суғурталашга етарли молиявий ресурсларга эгадир.

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистонда давлат томонидан молиялаштирилган илмий-тадқиқот ишлари самарадорлигининг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, давлат бюджети ва бошқа марказлаштирилган

манбалардан кўп миқдорда маблағ ажратилишига қарамай, республика илмий-тадқиқот ҳамда олий таълим муассасалари томонидан олиб борилаётган давлат илмий-техника дастурлари натижаларини ҳуқуқий муҳофаза қилиш чораларига етарлича эътибор қаратилмаяпти. Бу ҳолат давлат бюджет ҳисобидан яратилган интеллектуал мулк объектларига бўлган мутлақ ҳуқуқларнинг муомаласига салбий таъсир қилиши мумкин.

Шунингдек, республика илмий-тадқиқот муассасалари ўз илмий маҳсулотларининг экспортини амалга оширсада, бунда шуни таъкидлаш керакки, ушбу ташкилотлар ўз интеллектуал мулкига бўлган мутлақ ҳуқуқларни эмас (масалан, патент ёки ҳуқуқларни ўтказиш шартномалари), балки ўзи ишлаб чиқарган тайёр маҳсулотни сотмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлиги (ИМА) маълумотларига қараганда, ИМАга 2015 йилда келиб тушган 6839та талабномалардан фақатгина 885 таси саноат мулки объектлари (489 та ихтиро, 211 та саноат намунаси, 185 та фойдали модель), 486 таси ЭХМ учун дастур, 25 таси селекция ютуғига оид бўлиб, қолган 5430 (80%) таси эса товар белгиларини рўйхатга олиши ҳақидаги талабнома ташкил этади. Шунингдек, ИМА томонидан 2015 йилда берилган 651 та муҳофаза ҳужжатлардан 153 та ихтиро, 76 та фойдали модель, 138 та саноат намуналари, 2 та селекция ютуғи патентларига тўғри келди. Бундан ташқари, яратилган саноат мулки объектларини тижоратлаштириш кўрсаткичлари борасида ҳам салбий тенденция кузатилмоқда. Хусусан, 2010-2015 йилларда жами 1273 та рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк объектларига бўлган ҳуқуқларни сотиш шартномаларидан 1126 таси (88%) товар белгиларига оид бўлса, қолгани саноат мулки объектларига тегишлидир.

Ихтирога Ўзбекистон Республикасининг патентини бериш учун талабномаларни тузиш, топшириш ва кўриб чиқиш қоидалари (Адлия вазирлиги томонидан 22.03.2004 й. 1329-сон билан давлат рўйхатидан ўтказилган), Фойдали моделга Ўзбекистон Республикасининг патенти берилиши учун талабномаларни тузиш, топшириш ва кўриб чиқиш қоидалари (Адлия вазирлиги томонидан 29.04.2004 й. 1343-сон билан давлат рўйхатидан ўтказилган), Саноат намунасига Ўзбекистон Республикасининг патенти берилиши учун талабномани тузиш, топшириш ва кўриб чиқиш қоидалари (Адлия вазирлиги томонидан 20.05.2004 й. 1361-сон билан давлат рўйхатидан ўтказилган) кўп ҳажмлилиги ва мураккаблиги ҳамда Патент божлари ва тўловлари ставкаларининг (ВМ 20.04.2006 й. 65-сон қарори) 80 дан ортиқ тури мавжудлиги инновацион фаолият субъектларига патент олиш жараёнида муаммолар вужудга келаётганлиги ҳақида эксперт баҳолари олинди.

Диссертациянинг «Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятнинг ривожланиш истикболлари» деб номланган бешинчи бобида инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишга оид халқаро тажрибанинг миллий қонунчиликка жорий қилиш, Ўзбекистон Республикасида

инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари таҳлил қилинди.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришда ушбу соҳанинг илғор хорижий тажрибасини чуқур ўрганиш ва ижобий жиҳатларини миллий қонунчиликка татбиқ этиш зарурлиги асосланди.

Хусусан, бугунги кунда АҚШ қонунчилигида технологиялар трансфери ва уларни коммерциализация қилиш тартиб-таомилларини белгилайдиган 20 дан зиёд қонун ва АҚШ президенти актлари бор, фанни ташкил этиш эса кудратли қонунчилик базаси билан таъминланган: илмий соҳа билан боғлиқ муаммолар қарийб 4000 федерал қонун билан тартибга солинади. Уларнинг орасида миллий фан тўғрисида (1950 йил), миллий фан ва технологиялар тўғрисида (1976 йил) ва бошқа базавий қонунлар мавжуд. Бироқ патент ҳуқуқи ва муаллифлик ҳуқуқларини ҳимоя қилишда суд прецедентлари айниқса муҳим роль ўйнайди.

АҚШ давлати фанга ажратадиган маблағларни олишнинг асосий ҳуқуқий шакли давлат идоралари хусусий фирмалар билан тузадиган ИТТКТИ бажариш контрактлари ҳисобланади. Ушбу тизим АҚШда пайдо бўлганига юз йилдан фаолият кўрсатмоқда ва унинг ижобий самараси шу билан белгиланадики, у хусусий сектордан ташқари давлат лабораторияларини ва олий ўқув юртларида илм-фанни ривожлантириш учун ҳам кенг имкониятлар яратди.

Шунингдек, 1980 йилда қабул қилинган Бай-Доул қонуни (Bayh-Dole Act of 1980) университетлар, нотижорат ташкилотлари ва кичик корхоналарга ҳукуматнинг молиявий мадади билан яратилган ихтироларга мулкдорлик ҳуқуқини берди. Ўша йили Технологик инновациялар тўғрисидаги Стивенсон-Уайдлер қонуни (Stevenson - Wydler Technology Innovation Act of 1980) ҳам қабул қилиниб, ушбу қонунлар давлат ва хусусий секторнинг ўзаро фойдали ҳамкорлигини ривожлантириш учун қулай муҳит яратди. Бу ҳолат АҚШ инновацион фаолият ва сиёсат соҳасида пешқадамлик қилишига сабаб бўлди.

Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш борасида Европа Иттифоқи тажрибаси ҳам жуда долзарблиги таъкидланди. Айниқса, Германия ва Франция ҳуқуқи нормалари, айниқса саноат мулкига оид қонунчилик қисми дунёда илғор тажриба сифатида танилганлиги алоҳида ўрганишга сазоворлиги эътироф қилинди.

Хусусан, Германиянинг интеллектуал мулк соҳасидаги қонунчилиги тизимлаштириш даражасининг кучлилиги билан ажралиб туради. Мамлакатда ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисидаги алоҳида қонунлардан ташқари, ушбу қонунлар ва халқаро битимларни ягона тизимга бирлаштирадиган саноат мулки тўғрисидаги умумий қонун, Хизмат ихтиролари тўғрисида мустақил қонун мавжуд бўлиб, Ўзбекистон қонун ижодкорлари томонидан кўриб чиқилиши тавсия қилинди.

Шунингдек, ҳозирги вақтда Францияда инновацион фаоллик давлат томонидан рағбатлантирилади ва қўллаб-қувватланади, илмий тадқиқотлар ва технологияни ривожлантириш эса умуммиллий устуворлиги ҳисобга олиниб, 1999 йилда қабул қилинган «Инновациялар ва илмий тадқиқотлар тўғрисида» Қонун иқтисодиётнинг давлат сектори томонидан молиялаштирилган тадқиқотларнинг натижаларини саноатга татбиқ этишга ва кичик инновацион компанияларни тузишга қаратилганлиги алоҳида эътиборга молик. Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишнинг Франция тажрибасининг Ўзбекистон ҳуқуқ ижодкорлиги жараёни учун диққатга сазовор жиҳати фақат шулар билангина kifояланмай, бунда амалий тадқиқотларни бошқариш дастурий-мақсадли методлари кенг қўлланилади, технологияларни минтақаларга трансфер қилиш ва иқтисодиёт турли секторлари ўртасида ҳамкорлик тизимини ўрганиш мақсадга мувофиқ, деб топилди.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятдаги фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солиш бўйича қонунчилик базасини такомиллаштириш қуйидаги асосий йўналишларда олиб борилиши лозимлиги таклиф қилинди:

- инновацион фаолиятнинг моддий-техникавий таъминотини яхшилаш;
- инновацион фаолият субъектлари салоҳиятини ошириш, уларнинг ҳуқуқий ҳимоясини амалга ошириш;
- интеллектуал мулк натижаларини ҳуқуқий муҳофазасини янада оптималлаштириш;
- инновацион фаолиятнинг шартномавий-ҳуқуқий асосларини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш.

Таъкидлаш керакки, мамлакатимизда 2009 йилдан бошлаб фан-техника соҳасининг давлат томонидан молиялаштирилишининг кескин ўсиши Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ишлаб чиқаришга инновацион лойиҳалар ва технологияларни жалб қилишни рағбатлантириш бўйича кўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2008 йил 15 июль ПҚ–916-сон қарори ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг «Илмий ходимларни келгусида рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2009 йил 18 август 233-сон қарорининг қабул қилиниши билан боғлиқ.

Шунингдек, мамлакатда интеллектуал мулк ҳуқуқи, шу жумладан инновациялар ва инновацион фаолият, ИТТКТИ соҳасида етарли илмий ва институционал база мавжуд. Бироқ бу йўналишда миллий қонунчилик ҳали яхлит тизим сифатида шаклланмаганлиги боис соҳани ҳуқуқий тартибга солишда кўплаб муаммолар учрамоқда. Бу эса иқтисодиётнинг юқори технологияли тармоқларининг ривожланишига, фан-техника ютуқларини тижоратлаштиришга салбий таъсирини ўтказмоқда.

Айтиш жоизки, фуқаролик ҳуқуқ фани учун янги институт ҳисобланадиган ягона технология таркибидаги интеллектуал фаолият натижаларидан фойдаланиш ҳуқуқи кўриб чиқиш зарурати асослантирилди. Муаллифнинг фикрича, ягона технология – бу ихтиролар, фойдали моделлар,

саноат намуналари, ЭХМ учун дастурлар ёки ФК интеллектуал мулкка оид қоидаларига мувофиқ ҳуқуқий муҳофаза этиладиган интеллектуал фаолиятнинг бошқа натижаларининг у ёки бу бирикмасини ўзида қамраб олган, ҳамда муайян амалий фаолиятнинг технологик асоси бўлиб хизмат қиладиган, объектив шаклда ифодаланган инновацион фаолият натижасидир.

ФКда илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажариш пудрат шартномалари қаторига киритилиши инновацион фаолиятга доир ишларнинг пудратнинг оддий бир кўриниши сифатида қаралишига олиб келди. Айтиш жоизки, бир қатор миллий ва хорижий нуфузли ҳуқуқшунос олимлар томонидан ушбу турдаги шартномалар ўз юридик табиатига кўра на пудрат, на хизмат кўрсатиш шартномаларига кирмаслиги ва алоҳида ҳуқуқий тартибга солиниши эътироф қилинади.

Фикримизча, ИТТКТИни бажаришга оид қоидаларни ФКда алоҳида бобга чиқарилиши бундай ишларнинг илмий ижодкорлик ва инновацион хусусиятларини ҳисобга олмайдиган пудратга оид умумий қоидаларни қўлламасликка асос бўлиши мумкин. Мазкур шартномалар бўйича ижрочининг чекланган жавобгарлиги амалга оширувчи фаолиятнинг ижодий хусусияти билан белгиланади. Бироқ, Фуқаролик кодексининг амалдаги таҳририда ИТТКТИ тасодифан бажариш мумкин бўлмаслиги хавфи буюртмачининг зиммасига тушиши ҳақидаги қоидадан назарда тутилмаганлиги илмий ташаббусни, таваккални чеклаб қўйиши, охир-оқибат илм-фаннинг ривожланишига салбий таъсир ўтказмоқда.

ФК 631-моддасининг иккинчи қисмида пудрат шартномасининг айрим турлари (маиший пудрат, қурилиш пудрати, лойиҳалаш ёки қидирув ишлари пудрати, илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишлари пудрати)га, агар ушбу Кодекснинг бундай турдаги шартномалар тўғрисидаги қоидаларида бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, пудрат тўғрисидаги умумий қоидалар қўлланилиши ҳақидаги норма ўз аксини топди. Муаллифнинг нуқтаи назарига кўра, мазкур шартномаларга пудрат тўғрисидаги умумий қоидаларнинг қўлланилиши илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология фаолиятининг ижодийлиги, илмий таваккалчиликка асосланганлигини инобатга олинмаслигига олиб келади

Мазкур бобда Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятнинг ривожланиш истиқболлари ўрганиб чиқилди, илмий тадқиқот Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолият ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш оқибатида эришиладиган натижа ва ютуқлар прогноз қилинди, ҳамда бу йўналишда қонунчилик ҳужжатларини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар берилди.

Шунингдек, миллий иқтисодиётни модернизация қилиш нуқтаи назаридан «Инновациялар ва инновацион фаолият тўғрисида»ги Қонунни ишлаб чиқиш зарурати туғилганлиги асослантирилди. Ушбу қонунда инновациялар, инновацион фаолият ва ИТТКТИга таъриф, инновацион фаолият иштирокчиларининг ҳуқуқий мақоми, уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, жавобгарлиги, инновацион фаолиятни амалга ошириш

шакллари, турлари, инновацион фаолиятни давлат томонидан тартибга солиниши ва молиялаштирилиши, ИТТКТИ бажариш шартномалари ҳамда улардан келиб чиқувчи бошқа фуқаролик-ҳуқуқий шартномалар, инновация натижаларини тижоратлаштириш ва ҳоказо белгиланиши мақсадга мувофиқлиги таклиф этилди.

Мазкур қонуннинг қабул қилиниши миллий иқтисодиётимизни модернизация қилишга, саноатнинг юқори технологияли тармоқларини қўллаб-қувватлашга, кичик тадбиркорлик субъектларига инновацион фаолиятда кенг қатнашиш учун замин яратилишига, илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик, лойиҳалаштириш билан шуғулланувчи субъектларнинг янада фаоллашишига олиб келади.

Бундан ташқари республикадаги қонунчилик амалиётидан келиб чиқиб, ушбу Қонунни реализацияси учун бир қатор қонуности меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳам қабул қилиниши керак. Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда, энг аввало, Қонунни амалга ошириш Давлат дастури; инновацион фаолиятини тартибга солувчи ваколатли давлат органининг вазифалари, ҳуқуқ ва мажбуриятлари; давлат бюджети ҳисобидан молиялаштириладиган ИТТКТИ бажариш намунавий шартномалари; инновациялар ва ИТТКТИ субъектлари учун имтиёз ва преференциялар кўрсатилиши керак.

ХУЛОСА

«Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш» мавзусидаги диссертация бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижасида қуйидаги назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган хулосаларга келинди:

1. Инновацион фаолиятга оид фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар мазмун ва моҳият жиҳатдан фуқаролик ҳуқуқининг мажбурият ва интеллектуал мулк ҳуқуқлари негизида вужудга келганлиги асослантирилди.

2. Инновацион фаолиятнинг асосий белгилари:

– инновацияларни яратишга олиб келган илм-фан, технология, ташкилий, молия ва тадбиркорлик соҳасидаги хатти-ҳаракатлар;

– юқоридаги соҳалардаги янгиликларни ишлаб чиқариш, маҳсулотни бозорга чиқариш, маркетингни амалга ошириш жараёнларига татбиқ этиш ҳисобланади.

3. Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солиш алоҳида ҳуқуқий қоидалар мажмуидан шакллантирилиши кераклиги асослантирилди. Бунда фуқаролик, тадбиркорлик, молия ва маъмурий ҳуқуқ соҳаларининг тартибга солиш услубларини ифодаладиган комплекс ҳуқуқ соҳаси сифатида «инновация ҳуқуқи»ни шакллантириш зарурати асослантирилди.

4. Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишнинг асосий элементларига қуйидагилар киради:

– ҳуқуқ ижодкорлиги;

– шартномавий-ҳуқуқий амалиёт.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятга оид ҳуқуқ ижодкорлиги жараёнида қонуности ҳужжатларни қабул қилиш тенденциясининг устуворлиги кўрсатилди.

5. «Инновация – янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот, технология, янги хизматларни фуқаролик муомаласига татбиқ этиш ёки ўз эҳтиёжлари учун фойдаланиш жараёни, ишлаб чиқариш, маъмурий, тижорат ёки бошқа характердаги янги ташкилий-техникавий ечим».

6. Инновациялар моддий ва номоддий ишлаб чиқаришга шартномавий (хусусий-ҳуқуқий) ва маъмурий мажбурият (оммавий-ҳуқуқий) механизмлари орқали татбиқ этилиши асослантилди.

7. Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бунда инновацион фаолиятнинг юридик жиҳатдан тенг, мулкӣ жиҳатдан мустақил субъектларига тегишли мутлақ ҳуқуқларни амалга оширишнинг кафолатлари, турли шартномавий-ҳуқуқий инструментларни босқичма-босқич жорий қилишни кўзда тутилиши зарур.

8. Инновацияларнинг қуйидагича таснифи ишлаб чиқилди:

1) инновацияларни ташаббус манбасига қараб: буюртма инновациялар (инвестор буюртмаси бўйича); муаллифлик;

2) ошқоралик даражаси бўйича: очик; ёпиқ (конфиденциал, бозорга чиқаётган янги маҳсулот ва ноу-хау);

3) янгилик миқёси бўйича: локал; кенг тарқалган;

4) инновациялар яратилган жой бўйича: ташкилот ичидаги; тармоқ ичидаги; тармоқлараро; миллий; давлатлараро;

5) молиялаштириш манбаси бўйича: ўз маблағлари эвазига; қарз (кредит); давлат бюджети; чет эл инвестициялари ҳисобига молиялаштирилган.

9. Инновацион фаолият субъектларини бажараётган функцияларга қараб қуйидаги гуруҳларга ажратилди:

– олий таълим, илмий-тадқиқот муассасалари, конструкторлик бюролар, саноат корхоналарининг конструкторлик бюро ва илмий бўлинмалари, тадқиқотчи, ихтирочи ва новаторлар;

– бизнес-инкубатор, технопарк, кичик инновацион корхона, консалтинг, технологиялар трансфери марказлари, тижоратлаштириш марказлари;

– давлат грантлари ёки бюджет маблағларининг бош тақсимловчиси бўлган, ИТТКТИ бажариш жараёнида олинган илмий-техника фаолияти натижаларига бўлган ҳуқуқлар эгаси сифатида давлат.

10. «Старт-ап», венчур ва кичик инновацион корхоналарнинг ҳуқуқий ҳолатини белгилашга доир таклифлар ишлаб чиқилиб, улар учун алоҳида ҳуқуқий режим яратиш (солиқ, божхона, кредитлаш ва бошқа соҳалардаги преференциялар) кераклиги асослантилди.

11. Фуқаролик қонунчилигида мавжуд биронта шартнома инновацион фаолиятнинг барча қирраларини тўлиқ қамраб олмаслиги ҳамда инновацион-ҳуқуқий муносабатларнинг бир нечта шартнома турлари орқали тартибга

солиниши сабабли ягона инновация шартномаси конструкциясини жорий этиш ва унинг ҳуқуқий асосларини белгилаш мақсадга мувофиқдир.

12. Фуқаролик кодексининг 359-моддаси тартибида давлат бюджети ҳисобига инновацияни яратиш бўйича намунавий шартнома лойиҳаларини Ҳукумат қарори билан тасдиқлаш мақсадга мувофиқдир. Бунда намунавий шартномалар ҳар бир соҳа (тиббиёт, қишлоқ хўжалиги, гуманитар фанлар ва ҳк.) учун алоҳида ишлаб чиқилиб, уларда шартнома предмети, тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, ишлар баҳоси ва ҳисоб-китоблар тартиби, ишларни топшириш ва қабул қилиб олиш тартиби, тарафларнинг жавобгарлиги, шартноманинг кучга кириши ва бекор бўлиши, шартнома бўйича низоларни ҳал қилиш тартиби назарда тутиши лозим.

13. Ўзбекистон Республикаси «Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида»ги Қонунига қуйидаги мазмундаги янги 8¹-моддасини киритиш таклиф қилинди:
«8¹-модда. Технопарк

Технопаркда тегишли ҳудудни иқтисодий ривожлантириш мақсадида илмий-тадқиқот, олий таълим муассасалари ва тадбиркорлик субъектлари биргаликда инновацион фаолият олиб борадилар.

Технопарк дирекция томонидан бошқарилади. Дирекция ушбу Қонуннинг 24-моддаси иккинчи қисмида назарда тутилган вазифалардан ташқари, қуйидаги ваколатларга эга:

технопаркда ишлаб чиқаришни бошламоқчи бўлган тадбиркорлик субъектлари билан танлов асосида шартномалар тузиш;

технопарк ҳудудида хўжалик фаолияти қатнашчиларига зарур ишлаб чиқариш инфраструктурасини таъминлаш;

технопарк ҳудудида тадбиркорлик фаолиятини олиб бориш шартлари ҳақида оммавий ахборот воситаларида маълумот бериш;

интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш соҳасида тавсиялар бериш;

ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширишга кўмаклашиш;

инвестициялар, шу жумладан чет эл инвестицияларни жалб қилиш;

технопарк қатнашчилари манфаатида республика ва жаҳон миқёсидаги етакчи олимлар билан ҳамкорлик ўрнатиш.

Технопарк ҳуқуқий режими Ўзбекистон Республикаси Президенти қарорига мувофиқ ўрнатилади».

14. Ўзбекистон Республикасида технопарклар тўғрисида алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжат ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ. Мазкур ҳужжатда қуйидаги ҳуқуқ нормалари акс эттирилиши керак:

– технопаркларни ташкил этиш, уларнинг фаолиятини тартибга солиш;

– олий таълим муассасалари/илмий-тадқиқот институтларининг sanoat корхоналари билан ўзаро ҳамкорлик механизмлари;

– кичик инновацион корхоналарнинг давлат рўйхатидан ўтказишнинг соддалаштирилган тартиби;

– олий таълим муассасалари битирувчиларининг технопарк корхоналарида иш билан таъминлаш кафолатлари.

15. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги томонидан ишлаб чиқилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тошкент шаҳрининг Яшнобод ва Олмазор туманларида инновацион технопаркларни ташкил этиш тўғрисида»ги Фармони лойиҳасига илмий асослантилган таклифлар ишлаб чиқилди. Хусусан, лойиҳада назарда тутилган технопаркларнинг вазифаларига интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш соҳасида тавсиялар бериш; ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширишга кўмаклашиш; инвестициялар, шу жумладан чет эл инвестицияларни жалб қилишни киритиш таклиф этилди.

16. Интеллектуал фаолият натижаларини тижоратлаштириш бўйича шартномавий-ҳуқуқий механизмлар муаммолари сифатида республика патент қонунчилигининг айрим нормаларининг мураккаблиги ҳамда Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотининг (БИМТ) Патент ҳамкорлиги шартномаси тизими бўйича патент талабномаларининг жуда оз берилаётганлиги кўрсатилди. Шундан келиб чиқиб, Фуқаролик кодекси ва «Ихтиро, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида»ги Қонунда белгиланган саноат мулки объектларига патент бериш тартибини БИМТ стандартларига мувофиқлаштириш лозим.

17. Ўзбекистонда давлат бюджетидан молиялаштириладиган илмий-тадқиқот лойиҳалари натижаларини тижоратлаштириш (коммерциализация) жараёнини такомиллаштириш бўйича қуйидаги таклифлар асослантилди:

-амалий ва инновацион илмий-техникавий дастурлар бўйича тузиладиган давлат гранти шартномалари шартларига яратилиши кўзда тутилган саноат мулки объектларига (ихтиро, фойдали модель, селекция ютуғига) патент олиш мажбурияти киритилиши керак;

-республика илмий-тадқиқот муассасалари ўз илмий-техникавий маҳсулотини экспорти билан бир қаторда мазкур маҳсулотга бўлган мутлақ ҳуқуқларни сотишни йўлга қўйиш.

18. Инновацион фаолиятни амалга ошириш соҳасида юридик шахслар ўртасида тузилган шартномаларда яратилган инновацияларга нисбатан мулкый ҳуқуқлар тақсимооти жисмоний шахсларнинг (муаллифлар) мулкый манфаатдорлигига салбий таъсир ўтказиши асослантилди.

19. Интеллектуал мулк объектларини яратиш, инновация шартномаларни бажариш юзасидан яратилган интеллектуал мулк объектига ижрочиларнинг мутлақ ҳуқуқлари бўлмаган ҳолда (муаллифлик ҳуқуқидан ташқари) ҳақ олиш ҳуқуқига эга эканлиги асослантилди. Шу муносабат билан мазкур шартномаларда ижрочиларга ҳақ тўлаш, энг аввало, яратилаётган интеллектуал мулкни тақсимлашда уни тижорат мақсадида фойдаланиш ҳуқуқини киритган келишаётган тараф томонидан таъминлаш, шунингдек, ҳақ тўлашнинг турини ҳам аниқлаш бўйича таклифлар ишлаб чиқилди. Бунда жаҳон илғор тажрибасини ҳисобга олиб, бундай ижодкорлар меҳнатини молиялаштириш роялти (даврий ажратмалар), паушал тўловлар (бир пайтда) ва ҳоказо кўринишида бўлиши мақсадга мувофиқ.

20. Инновацион фаолият доирасида илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларига Фуқаролик кодексининг пудрат шартномаларига оид нормаларини қўлламаслик таклифи ишлаб чиқилди. Шу сабабли, Фуқаролик кодексининг 37-боби 5-параграфини чиқариб ташлаб, ўрнига янги «Илмий-тадқиқот, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажариш» номли 37¹-боб киритиш ҳақида тегишли қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди.

21. Шартномавий мажбуриятлар бажариш натижасида, шу жумладан давлат гранти ҳисобидан молиялаштириш эвазига яратилган интеллектуал мулк натижаларини бир бутун объект сифатида ортиқча бюрократик тўсиқларсиз ҳуқуқий муҳофаза қилиш механизмларини ишлаб чиқиш зарурати асослантирилди. Шу сабабли, Фуқаролик кодексига янги «Ягона технология таркибидаги интеллектуал фаолият натижаларидан фойдаланиш ҳуқуқи» номли 64¹-бобни киритиш ҳақида тегишли қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc.27.06.2017.Yu.22.01 AT TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

AKHMEDOV AZIZKHON DILSHODOVICH

**IMPROVEMENT OF LEGAL REGULATION OF INNOVATIVE
ACTIVITY**

12.00.03 – Civil Law. Business Law.
Family Law. International Private Law

**DOCTORAL (DSc) DISSERTATION ABSTRACT
ON LEGAL SCIENCES**

Tashkent – 2017

The theme of the doctoral dissertation (DSc) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2017.3.DSc/Yu51.

The doctoral dissertation is prepared at the Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, Russian and English) on the website of the Scientific Council (www.tsul.uz) and Information educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Supervisor: **Gulyamov Said Saidakhrarovich**
Doctor of Science in Law, Professor

Official Opponents: **Nasriev Ilkhom Ismoilovich**
Doctor of Science in Law, Docent

Suyunova Dilbar Joldasbayevna
Doctor of Science in Law, Docent

Rakhmonkulova Nilufar Khoji-Akbarovna
Doctor of Science in Law

The leading organization: **Higher Education Courses of the General
Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan**

The defence of the dissertation will be held on December «__», 2017 at __:__ at the session of the Scientific Council DSc.27.06.2017.Yu.22.01 at Tashkent State University of Law (Address: 100047, Tashkent city, Sayilgokh street, 35. Phone: (99871) 233-66-36, fax: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The doctoral dissertation is available at the Information-Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under No. 835), (Address: 100047, Tashkent city, A. Timur street, 13. Phone: (99871) 233-66-36).

Abstract of the dissertation submitted on December «__», 2017.
(Registry protocol No.3 of December «__», 2017).

Z.N.Esanova
Chairman of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Doctor of
science in law, Professor

N.S.Salaev
Secretary of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Doctor of
philosophy in law, Docent

N.F.Imomov
Deputy Chairman of the Scientific
Council for awarding scientific degrees,
Doctor of science in law, Docent

INTRODUCTION (Annotation of the doctoral dissertation)

Actuality and relevance of the dissertation theme. In recent years, the extensive introduction of nanotechnologies, biotechnologies, genetic engineering, «artificial intelligence» and other promising innovation activities into the fields of computer science, telecommunications, medicine and transport, which are the cornerstone of scientific and technological progress, are becoming increasingly relevant in the world. In particular, in 2015 the global average of 2.9 millions of applications for a patent for inventions has been issued, which is 7.8% more than in 2014¹. At the same time, the dilemma of solving the problems of legal regulation of innovation activity, commercialization of innovations and legal protection remains a priority for economically developed countries. In particular, in the EU Member States has been developed a Strategy «Europe-2020» for the establishment of rationale for innovative relations and the Organization for Economic Co-operation and Development has adopted The Frascati Manual to regulate organizational, legal, and economic relations in the field of research and development (R&D) activities and the Oslo Manual on determining the legal criteria for innovation assessment.

In the world it seems to be important to research the improvement of legal regulation this process, the importance of creating and introducing new techniques and technologies, promoting and protecting the rights and legitimate interests of innovation-related legal entities, more effective mechanisms for innovation commercialization, development and systematization of normative-legal base on legal protection of intellectual property, improvement of law enforcement experience as well as direction and prospects of the legal regulation based on the determining the peculiarities of innovative activity and its effective legal regulation.

In the years of independence of Uzbekistan special attention was paid to the processes of creation and broad introduction of innovation in the development of national economy, and comprehensive measures have been undertaken in this direction. As a result of the implemented work, the sphere has been developed to a certain extent. Innovative ideas, technology and project fairs have been organized, public administration institutions faced to some changes, conditions for innovation have been created, and a legal basis has been created in this area. The establishment of effective mechanisms for promoting research and innovation, introduction of scientific and innovation achievements, establishment of specialized scientific-experimental laboratories, high-tech centers and technoparks at universities and research institutes are the most essential priorities of the country's innovative development now², that determines the significance of research sphere.

¹ IP Facts and Figures // <http://www.wipo.int/ipstats/en/charts/ipfactsandfigures2016.html>.

² The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan from February 7, 2017 "On the Strategy for Further Development of the Republic of Uzbekistan" for No. UP-4947 // Collection of Acts of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No.6, art.70.

This dissertation research will serve to some extent the implementation of the tasks set in the the Laws of the Republic of Uzbekistan «On Copyright and related rights» (2006), «On inventions, utility models and industrial designs» (2002), Decrees of the President of the Republic of Uzbekistan «On innovation projects and technologies» (2008), «On Strategy for Further Development of the Republic of Uzbekistan» (2017), «Creation of innovation technopark in Yashnobod district of Tashkent city» (2017) and the Decree «On the Establishment of the Ministry of Innovative Development of the Republic of Uzbekistan» (2017) and other statutory acts.

Correspondence of the research to the main priority areas of development of science and technologies in the Republic of Uzbekistan. This dissertation is prepared in accordance with priority directions of development of science and technologies of the Republic on I. «Spiritual-moral and cultural development of a democratic and legal society, formation of an innovative economy».

Comments of international scientific research on the theme of the dissertation¹. Research on the legal regulation of innovation activities is conducted in leading scientific centers and higher educational institutions, including the Yale Law School, Harvard Law School, Stanford University, Massachusetts Institute of Technology, Boston University School of Law, University of California Irvine School of Law, University of Texas School of Law (USA); Tilburg Law School, University of Amsterdam (The Netherlands); European Corporate Governance Institute (Belgium); Saint Petersburg State University, Republican Scientific Research Institute of Intellectual Property (Russia); Tashkent State University of Law and the University of World Economy and Diplomacy (Uzbekistan).

As a result of scientific research on improving innovation regulation, a number of scientific findings have been made, including the relationship between corporate governance, venture capital and family business in innovation activities (University of Amsterdam, Tilburg Law School (The Netherlands), the role joint stock companies for innovation development have been revealed (Boston University School of Law, Massachusetts Institute of Technology, Yale Law School, Harvard Law School, Stanford University (USA); digital copyright components have been elaborated in the legal regulation of innovation activities (University of California Irvine School of Law, University of Texas School of Law (USA); the factors that adversely affect the legal protection of innovation in corporate governance have been revealed (European Corporate Governance Institute (Belgium), Saint Petersburg State University, Republican Scientific Research Institute of Intellectual Property (Russia); mechanisms to improve the effectiveness of intellectual property rights institutions in innovative development have been elaborated (Tashkent State University of Law); innovative technologies

¹ The review of foreign scientific-research on the theme of the dissertation is highlighted on the basis of the following sources: www.law.yale.edu, www.hls.harvard.edu, www.stanford.edu, www.web.mit.edu, www.ssrn.com, www.universiteitleiden.nl, www.tilburguniversity.edu, www.ecgi.org, www.msu.ru, www.law.uci.edu, www.bu.edu/law, www.rniis.ru, www.spbu.ru, www.tsul.uz and others.

transfer problems have been revealed (University of World Economy and Diplomacy).

A number of improvements in the legal regulation of innovation activities in the world, including the following priority areas are being undertaken: ensuring the international unification of national legislation regulating civil-law innovations; development of legal mechanisms for innovation commercialization; development of rules aimed at improving the methods of protection of the exclusive rights of owners of intellectual property objects in carrying out innovative activities.

The studied level of the theme. Some aspects of civil-law regulation of innovation activity in the Republic of Uzbekistan are reflected in the works of H.R.Rahmonkulov, O.Okyulov, S.Gulyamov, N.F.Imomov, I.I.Nasriev, I.R.Rustambekov, B.N.Toshev, L.X.Tashpulatova, V.S.Yusupov, B.R.Boliev and others.

The peculiarities of regulation of innovation activity in foreign countries have been studied: the theoretical aspects of innovation development of the economy by Y.Shumpeter (Austria), K.Freeman (Great Britain), standards in intellectual property rights by Mark A. Lemley (USA), issues related to the resolution of disputes in the field of innovative activity by Marc A.Lemley, R. Anthony Reese (USA), protection of the rights of investors in innovation companies (venture capital participation «start up») by Joseph A. McCahery, Eric P.M. Vermeulen (the Netherlands), the relationship and contradictions between innovation and copyright by Michael A. Carrier (USA), theoretical aspects of civil-law regulation of innovation activity by M.Volinkina, O.I.Hudokormova, V.K.Kruglov, S.Alekseev, A.Chegodaeva, P.V.Seleznev (Russia)¹.

However, the work of the scientists listed above is primarily devoted to the specific types and aspects of innovation-related legal relationships and is not intended to provide a comprehensive legal framework. Therefore, a comprehensive study of the regulation of civil-law relations in innovative activity is urgent.

There is no monographic research on the legal regulation of innovation activities in Uzbekistan.

Connection between the dissertation research and scientific-research plans. The theme of the dissertation is included in the scientific-research plan of activities of Tashkent State University of Law and was prepared within the priority areas of scientific research «Studies on civil-legal support of socio-economic reforms», «Legal regulation of location of intellectual property objects in civil circulation, civil-legal support for exceptional rights, rights and interests of users of intellectual property» and «Problems of improvement and codification of conflict legislation of Uzbekistan».

The aim of the research is to develop proposals and recommendations to improve the regulation of civil-law relations in the field of innovative activity.

The tasks of research include the following:

identification and describe the legal essence of innovation and innovation;

¹ These and other sources are listed in the used literature of the dissertation.

elaboration of proposals and recommendations on improvement of legislative acts on legal status of subjects of innovation activity, including technoparks;

to make recommendations to improve the law enforcement practice on innovation-related civil-law agreements;

the commercialization of results of innovative activity, development of offers and recommendations on perfection of law enforcement practice;

development of directions of improvement of civil legislation on innovation activity;

to study the experience of developed foreign countries and solving the problem of legal regulation of innovative activity.

The object of the research is the system of civil-law relations in the sphere of innovative activity.

The subject of the research is the normative-legal acts on regulation of civil-law relations in the field of innovative activity, the law enforcement practice, legislation and experience of foreign countries and conceptual approaches existing in the legal field, scientific and theoretical views and legal categories.

Research methods. Methods such as historical, system-structural, comparative-legal, logical, specifically sociological methods, comprehensive study of scientific sources, induction and deduction, analysis of statistical data were used in the research.

The scientific novelty of the research includes the followings:

It's justified that assistance in legal protection of intellectual property objects, foreign economic activity and promotion of investments are the main tasks and functions of the technopark management body;

It's justified that innovative activity in the form of R&D is based on the non-application of the Civil Code provisions on contractual agreements (podryad);

It's substantiated that the risk of non-performance of obligations under innovative activity contracts lies on the proposal of the creditor;

The new legal institute of the integration into the sole technology in accordance with the intellectual property rules of the inventions, utility models, industrial designs, the computer programs or other intellectual activity results by the Civil Code has been justified;

There's been justified the necessity to stipulate conditions on distribution and commercialization of property rights on intellectual property objects among the parties of the state grants within the framework of the state scientific-technical programs.

The practical outcome of the research is as follows:

Appropriate proposals have been developed for further improvement of the effectiveness of protection of the rights and freedoms of subjects of legal relations in R&D, formation of a system of special principles on rational distribution of rights to the results of innovation activity between these subjects and their strengthening in the legislation.

The relevant proposals have been developed on the development of a normative-legal document that would help unification of the legal status of new technoparks envisaged by legislative acts.

«Innovation Law» is justified as a new complex of legal fields in order to improve the complex legal regulation of social relations in the field of innovation activity in the Republic of Uzbekistan, as well as studying and defining development directions in the field of law in this area.

It's been established a draft contract for the realization of the rights to commercialization of intellectual property objects created by the subjects of innovation activity which participate in the state scientific and technical programs.

Reliability of the research results. The results of the research are proved on the basis of the norms of international law and national legislation, the experience of developed countries, law enforcement practice, are substantiated by means of sociological research in the form of questionnaires, interviews and peer review, the results of analysis of statistical data are summarized and documented. Conclusions, proposals and recommendations have been approved, their results have been published in the leading national and foreign publications. The received results are confirmed by authorized structures and implemented to practice.

The scientific and practical significance of the results of the research. The scientific value of the research results is based on scientific and theoretical conclusions, suggestions and recommendations, in the following scientific activities, lawmaking, law enforcement practice, interpretation of relevant civil law norms, national legislation and theoretical enrichment of civil law, business law, international private law subjects service. The results of the research can be used for new scientific research.

The practical significance of the results of the research will be in the process of lawmaking, in particular in the process of drafting and making amendments and addenda, improving the practice of law enforcement and teaching subjects in private law at higher education institutions.

Implementation of research results. On the basis of methodological and practical recommendations developed on the legal regulation of innovation activity:

Proposals for clarification of the tasks and functions of management body of innovation technopark in Yashnabad district of Tashkent are reflected in the Decree No. DP-5068 of the President of the Republic of Uzbekistan of June 5, 2017 «On establishment of innovation technopark in Yashnabad district of the city of Tashkent» (reference of the Ministry of Economy of the Republic of Uzbekistan No. AD-4-8/20-226 of September 13, 2017). These proposals will serve to improve the competence of the technopark on the protection of intellectual property objects, assist in the implementation of foreign economic activity, and in the area of investments, including attraction of foreign investments;

Proposals for the limited use of the law on contractual agreements in the performance of scientific, research, experimental-design and technological works, the right to use the results of intellectual activity in the sole technology, to

determine the legal status of technoparks have been included in the draft Law «Amendments and supplements to some legislative acts of the Republic of Uzbekistan related to the improvement of innovation activity in R&D» (reference No. 04/2-03-259 of May 10, 2016 of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan). These proposals serve to create favorable legal conditions for innovation activities in the Republic of Uzbekistan;

Model draft contract has been elaborated and implemented in state scientific and technical programs, envisaging the implementation of the rights to commercialization of intellectual property objects created by subjects of innovative activity participating in the state scientific and technical programs (reference of Committee on Coordination of Science and Technology Development under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan No. CST-0413/712 of October 25, 2016). The provisions of this Model Agreement increase the effectiveness of protection of property and non-property rights of subjects (authors) involved in innovation activities.

Approbation of the research results. The results of this study were discussed at 13 scientific events, including 2 international, 11 national scientific and practical events.

Announcement of the results. 30 scientific researches, including 1 monograph, 29 articles were published on the dissertation theme (4 in foreign publications).

Structure and volume of the dissertation. The doctoral dissertation consists of introduction, 5 chapters covering 11 paragraphs, conclusion, a list of used literature and applications. The volume of the dissertation consists of 240 pages.

THE MAIN PURPOSE OF THE DISSERTATION

In the **introduction** of the thesis (abstracts of the doctoral thesis) was explained issues as: the relevance and necessity of the theme of the dissertation, the connection of research with the priority directions of the development of science and technology of the republic, a review of foreign scientific research on the theme of the dissertation, the degree of study of the problem under study, connection of the dissertation theme with the research work of the higher educational institution, in which the dissertation, the purpose and objectives, the object and the subject, the methods of research, the scientific novelty and the practical result of the research, the accuracy of the results of the study, theoretical and practical significance of research results, their implementation and testing of the results of research, publication of research results, as well as the amount and structure of the thesis.

In the first chapter of dissertation «**General description of civil-law relations in the field of innovative activity**» the theoretical aspects of legal regulation of innovation activity were analyzed and the innovations were scientifically classified.

This chapter outlines the legal essence and concept of innovations. In particular, the research has shown that innovations are, first of all, studied as economic categories, while the study of its legal aspects is needed to improve the legislation in this area. A comparative analysis of definitions developed by foreign and local researchers was analyzed and, based on this analysis, the definition of copyright was formulated. It should be noted that the scientifically-theoretical study of «innovation» and «innovation activity» in the field of legal science methodology remains an important task for national jurisprudence. One of the serious flaws in modern science is the lack of a single methodological approach to studying the problems of innovative activity.

It is well known that the term of «innovation» was included in science for the first time by Austrian economist J. Schumpeter. He acknowledges innovation as a means of entrepreneurs' profit. The word of «innovation» comes from the Latin word «innovatus», meaning «to renew or change». The founder of the innovation theory himself understood innovations as changes that were made to introduce and implement new types of consumer goods, new products, vehicles, markets and forms of production.

At the same time, the legal analysis of normative-legal acts in this sphere indicates that in our country, there is no single legal basis for the complexity of innovation, including scientific-technical and experimental-design activities. It should be noted that the law still does not describe the concept of «innovation». That is, there is no definite approach to what innovation, idea or technology can be recognized as innovation. This can result in unreasonable spending on unprofessional scientific results, with no scientific novelty in the logistical support of innovation activities by the government.

When describing different definitions of the concept of «innovation», it can be understood that its content is a novelty and the main function of innovation is to make a change. In particular, in line with the international standards of science, technology and innovation statistics, innovation is the final outcome of innovative activities in the form of new or improved products incorporated in market relations, new or improved technological process applied in practice or new approach to social services¹.

In the dissertation, a number of definitions on «innovation» has been thoroughly analyzed and concluded that innovation is a process of intellectual activity or the introduction of new technologies into the civil circulation.

Because these definitions do not fully explain the essence of innovation, the concept of «innovation» has been formulated as follows: «innovation - the process of introducing new or improved products, technologies, new services into civilian behavior or use for their own needs, production, administrative, new organizational and technical solution».

In this chapter, the scientific classifications of types of innovations by various economic and legal factors have been studied and original copyright classification

¹ Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd Edition // OECD/EC, 2005.

has been developed. In particular, innovations can be subdivided into relevant categories on the following bases:

depending on the source of the initiative: ordered innovations (on the investor's request) and copyright;

on transparency level: open and closed (confidential) innovations (new product and know-how on the market);

on innovation scale: local and common innovations;

on areas where innovations are created: inter-organizational, inter-sectoral, cross-sectoral, national and interstate innovations;

on financing source: innovations financed by own funds, loans (credits), state budget, foreign investment.

The classification of innovations has important theoretical and practical significance. It provides an opportunity to understand the essence of innovation, to systematize their types, to legally assess each of its type, and to determine the need for improving the legislation in this sphere.

The second chapter of the dissertation entitled «**The Legal Status of Innovative Entities**» there is given analysis of the characteristics of civil-law status of subjects of innovation activity and the specificity of legal regulation of technoparks in Uzbekistan.

The subjects of innovative technologies, based on high technologies, are divided into: free economic zones; separate administrative and territorial units (technopolis); regions of academics. Nevertheless, regardless of the scientific basis of this classification, we find it appropriate to distinguish between three major groups, depending on the functions that the innovation subjects perform: the first group - higher education or research institutions, centers; second group - business incubators, technoparks, technoparks, innovative small enterprises, and so on; The third group - the state (may be represented in different fields).

It should be noted that the conceptual design of technology parks is based on the provision of financial and intellectual resources at a specific location to accelerate the development of high-tech sectors of the economy. Technology parks are commercial and non-commercial legal entities, in particular, enterprises with high-tech industries; research institutions; combining these entities with scientific and cadrescent educational institutions and other types of commercial organizations whose technological activities are technically related to serving these subjects.

In addition, civil-legal relationships in the field of innovative activity require the establishment of venchur firms, start-ups and small innovation firms in national legislation.

It is stressed that the concept of «technopark» in Uzbekistan is provided for in Article 8 of the Law of the Republic of Uzbekistan «On Free Economic Zones», but no legal definition has been given to it. In our opinion, the practice of creating techno parks in our country should be continued using the positive experience of developed countries. Creation of new techno parks should be based primarily on the legislation on free economic zones. In order to increase the share of small

business and private entrepreneurship in the process of innovative industrial production it is proposed to develop and approve normative-legal acts on technology parks in the Republic of Uzbekistan. This document should contain provisions on the organization and regulation of technoparks. Specifically, the document clarifies the relevance of such issues as cooperation mechanisms between higher education institutions and / or research institutes with industrial enterprises, simplified state registration of small innovative enterprises, guarantees of employment of graduates of higher education institutions in technoparks .

At the present time, the lack of experience of the developed countries in determining legal status (organizational-legal form) of existing technoparks in our country and the absence of modern models of public-private partnerships may have a negative impact on the effectiveness of these innovation activities in the future. It is therefore desirable to reconsider the legal status of technoparks operating in an organizational and legal form of a "public enterprise".

At the same time, while adopting a number of legislative acts on development of techno parks in Uzbekistan, there is no single approach to regulating relations of technopark management with the techno-park participants. In particular, the dissertation by the dissertation by the Draft Decree of the President of the Republic of Uzbekistan on establishing an innovation park in the Yashnabad district of Tashkent is assigned to the tasks of the technopark on protection of intellectual property objects; assistance in foreign economic activity; including attraction of investments, including foreign investments.

The third chapter of the research, entitled **«The Peculiarities of Civil-Legal Regulation of Innovative Activities in the Republic of Uzbekistan»**, analyzed theoretical and practical problems of the genesis of legal regulation of innovation activities in the Republic of Uzbekistan as an object of civil-law regulation.

In particular, the research shows that normative-legal acts regulating the innovation activity adopted in the 1990s are marked by the establishment of more institutional, economic and legal frameworks. During this period, state bodies responsible for coordinating scientific, technical and innovation activities were organized, scientific-research, experimental-design and technological works were exempted from certain tax and mandatory payments, measures were taken to encourage researchers and so on. Normative-legal acts adopted from the early 2000s till 2016 indicate that attention to innovation activities in Uzbekistan has increased. In particular, the state bodies responsible for scientific and technical and innovation activities were reorganized, a complex of economic, financial, organizational and legal measures on commercialization of R&D was adopted. At the same time, since the end of 2016, it was studied that activities on increasing the salaries of employees operating in scientific and innovative activities have been conducted systematically. It should be emphasized that one more important point is that scientific discussions on the draft law «Innovations and innovation activity» in the legislative process of the country, are still continuing. Some researchers state

that this law includes innovations as well as modernization¹, while others emphasized that the Innovation Code is needed to launch an effective innovative mechanism².

Another important point is that scientific discussions on the draft law «On Innovations and Innovations» have not yet been finalized in the country's scientific community. Some researchers state that this law includes innovations, including innovations, while others recognize the need for an Innovation Code to launch an effective mechanism of innovative activity. Nowadays, it is desirable to develop a step-by-step framework of normative-legal documents on the subject matter of the lawmaking activity on the subject, without asserting that social relations related to innovation activity can only be regulated by the Law on Innovation Act.

In addition, legal regulation of innovation activities in this chapter is systematized in terms of civil rights that are most common. At the same time, the differentiation of legal issues arising in conduction of innovation activities, proceeding from the theory of civilization, was conducted.

In particular, innovations are a source of economic and social development; object of public administration and targeted impact; investment form; specific reality as a separate aspect of business activity, an object of legal regulation in the form of the process. In our opinion, theoretical and practical issues in the legal regulation of innovation activity as a form of entrepreneurial activity in those aspects remain one of the actual issues of civil and entrepreneurial law.

As a result of the research, it has been identified that in case of non-material assets of innovation, entrepreneurial activity is extremely limited. The main reason for this is that the unified methodology for the evaluation of intellectual property objects has not yet been established. In particular, according to the Resolution of the State Committee of the Republic of Uzbekistan for State Property Management of May 22, 2012 No. 01/19-18/09 on «Evaluation of intellectual property objects» to the national standard of the Republic of Uzbekistan on Property valuation (NSPV No. 13) (Registered on June 18, 2012 by the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, registration number 2371), «use of income, comparative and cost-based approaches (or justification of reasons for rejection of using) in evaluation of the valuation object». However, the results developed in accordance with implementation of R&D contracts as the objects of the above-mentioned appraisal in this normative-legal document are not outlined. Despite the fact that a few years have passed since the adoption of the document, the valuation of intellectual property objects in practice continues to have some specific problems, including personnel.

The practice of monitoring innovation activities in economic courts indicates that there is no single approach to applying legislative acts in the sphere. The important thing is that some courts do not differ the contracts of R&D from contracts of design and survey activities, which is the main legal instrument of

¹ Оқюлов О. Инновациянинг моҳияти ва ҳуқуқий тартибга солишнинг умумий тавсифи // Интеллектуал мулк ҳуқуқи: ривожлантириш истикболлари. – Тошкент: Адолат, 2012. – Б. 110.

² Еременко Г.А. Управление государственной интеллектуальной собственностью в сфере науки и технологий: Аналитический обзор. – М.: ВНИИЦ, 2001. – 82-б.

conducting innovation activity of some courts. This case is also occurring in the courts of general jurisdiction. Based on this, we can conclude that practice and uniform approach in the courts is not formed at an appropriate level, since such cases are not observed often in the country.

The fourth chapter of the dissertation entitled «**Legal Problems of Implementation of Innovative Activity Results**» addresses the issues of application of civil-law contracts in the field of innovative activity, legal issues of innovation commercialization and the specificity of legal protection of the results of innovation activity.

The aggregate of contracts providing services for the transfer of intellectual property rights to other persons is also characterized by the internal differentiation, which is reflected in their direction, as well as by a number of factors. These include the following: the basis for transferring rights to others; the structure of the object; the nature of the requirements to the parties; availability of alternative payment; specificity of the form. At the same time, the main criterion of differentiation of the agreements may be the basis for the transfer of rights to other persons.

The differences in the nature of the requirements set for the parties of service contracts for the rights to intellectual activity results will give an opportunity to divide such contracts to universal and specific subjects.

As a result of the research, the commercial concession agreement has an important role in innovation activity. Although these contracts are not directly stated in the Civil Code, they are characterized by the specificity of subjects in terms of the subject of civil law. That is, only a legal entity acting as a commercial organization may apply as a legal owner under the contract of commercial concession.

Another controversy regarding the contract for the transfer of rights to other persons is that there is an opportunity to use the exchange rate agreement as an alternative payment function, rather than money, with the use of other types of property. Contradictory views are forwarded on this in scientific literature: some of the authors extract the property rights from the circle of objects of exchange, and some authors propose different points of view.

The entry of the principles of impartiality into the circulation of contracts related to the rights to results of intellectual activity is determined by a number of factors. For example, they may include the financial difficulties of creators of creative outcomes in widespread use of these results, the speed of depreciation of objects, the enforcement of patent rights and the validity of patent protection.

At the same time, the research shows that there is no single scientifically based approach to the application of the rule of law to the relationship between the state grant agreements' participants and scientific institutions and their staff.

The dissertant has analyzed about 100 agreements concluded by Tashkent State Technical University, Rice Scientific-research Institute of Uzbekistan and other scientific research institutions in order to study this issue. In particular, the implementation of fundamental and practical scientific research activities in 2006-

2016 can be considered as an outline of the R&D contracts with the content of state order agreements (hereinafter referred to as contracts). This is because they are subjects of implementing science and research activities. At the same time, the client was the Committee under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, executives – project managers, individuals. It should be noted that all these contracts are based on a model contract, indicating that such contracts are signed with the remaining scientific-research institutions in the country.

Moreover, there are problems related to applying multiple rights between employees and legal entities, because contracts are concluded with executing bodies – legal entities. In particular, employees are bound by the labor contract with this institution and contract for the implementation of R&D. The result of the intellectual property created by the employee is a labor contract, and the R&D is legally recognized object on implementation contract.

At the same time, this chapter deals with commercialization of intellectual activity results. In particular, the factors influencing the restriction of innovation circulation in the country have been identified, and recommendations have been developed to address gaps in legislation.

It should be noted that the peculiarity of the subject matter of civil legal regulation is determined by the priority of the principle of remuneration in relation to free market participants. The tendency of such a priority is observed in the process of intellectual activity results. Therefore, the term of «commercialization» in the civilian history is directly linked to the transition to a market economy.

In our opinion, commercialization is the final stage of innovative activity. In particular, fundamental research is being carried out at scientific-research and higher education institutions in the first stage. At the second stage, practical scientific research in these institutions can be undertaken and, in some cases, may cause the investment to shrink. At the third stage, experimental-design and experimental developments are created in the specialized laboratories of large industrial enterprises or in scientific and production units. At the last fourth stage the commercialization process is carried out, where the production begins and the new product is released.

It should also be noted that some legal aspects of the commercialization of the results of innovation activities are also reflected in the Article 1035 of the Civil Code. In particular, according to the Article 1035 of the Civil Code, the proprietary rights of the holder of exclusive rights to the object of intellectual property can be fully or partially owned by the right holder to another person, unless otherwise provided by the Civil Code or any other law. However, the legislation does not yet have legal mechanisms for the transfer of exclusive rights to the object of intellectual property created under the contract of execution of the state order.

Allocating grant funds for commercialization of innovative development to small business and private entrepreneurship will serve in assisting subjects of innovation activities by the government. In our opinion, such assistance would be appropriate if it is in the form of tax and customs benefits as well as interest-free loans.

Of course, the government has the right to set certain conditions for innovation activity and put strict requirements on them. An example of such a requirement is necessity of provision of documents that protect the intellectual property objects (patents, licenses, and etc.), as well as documents that certify the safety of the use of these products (certificates, licenses, and etc.). At the same time, the state achieves the «legal cleanness» of its innovation activities' results financed by itself, and provides preventive protection on the requirements of hypothetical claims against the development by the third parties.

One of the main problems in commercialization of innovation activity results is the risk of non-repayment of attracted funds. In this regard, some researchers are suggesting the definition of the risk insurance order. In our opinion, at the current economic development stage, insurance companies operating in our country have enough financial resources to insure their innovation activities.

In this chapter, the issues of legal protection of innovation results were analyzed based on the results of the experimental research. In particular, an analysis of the effectiveness of state-funded scientific-research activities in Uzbekistan shows that, despite the fact that a large amount of funds are allocated from the state budget and other centralized sources, not enough attention is being paid to measures of the legal protection of the results of state scientific and technical programs (SSTP) carried out by scientific-research and higher education institutions of the republic.

Scientific-research institutions in the country are exporting their scientific products. At the same time, it should be noted that these organizations are not selling the exclusive rights to their intellectual property (for example, patent or contracts of transfer of rights), but also the finished product they have produced.

According to the Agency on Intellectual Property of the Republic of Uzbekistan (AIP), only 885 applications from 6839 received by the AIP in 2015 are industrial property objects (489 inventions, 211 industrial designs, 185 utility models), 486 for computer programs, 25 for selection achievements and the remaining 5430 (80%) are applications for trademark registration. In addition, 153 are inventions, 76 utility models, 138 industrial designs, and 2 patents for inventions from 2651 protected documents issued by the AIP in 2015. In addition, there is a negative tendency for commercialization of industrial property objects. In particular, in the period from 2010 to 2015, 1126 (88%) out of 1273 registered rights sale contracts on intellectual property objects were related to trademarks, while the rest belonged to industrial property object matters.

Rules of formation, transfer and consideration of applications for granting the patent of the Republic of Uzbekistan for inventions (registered by the Ministry of Justice on 22.03.2004 with the state registration No. 1329), Rules of formation, transfer and consideration of applications for patent granting of the Republic of Uzbekistan for Utility model (registered by the Ministry of Justice on 29.04.2004 with the state registration No. 1343), Rules of formation, transfer and consideration of the application for issuing the patent of the Republic of Uzbekistan on the Industrial design (registered by the Ministry of Justice on 20.05.2004 with the state

registration No. 1361) consist of units 298, 231 and 209, there are more than 80 types of rates of patent fees and charges (decree of the Cabinet of Ministers of 20.04.2006. No. 65), difficulties in receiving patent, were noted.

The fifth chapter of the dissertation titled «**Prospects for the Development of Innovative Activity in the Republic of Uzbekistan**» analyzes the main directions of the international practice of legal regulation of innovation activities in the national legislation, improvement of the legal regulation of innovation activity in the Republic of Uzbekistan.

The need to deeply study the advanced foreign experience in this field on improvement of the legal basis of innovative activity in Uzbekistan, is justified.

Specifically, in the US legislation, there are more than 20 laws and legislative acts of the US President, providing regulations of technological transfer and their commercialization, and the organization of science is provided with a strong legal framework: issues related to scientific sphere are regulated by about 4,000 federal laws. Among them, there are laws on national science (1950), national science and technology (1976), and other basic laws. However, judicial precedents play a particularly important role in the field of protecting patent rights and copyrights.

The main legal form of obtaining funding allocated by the US government is the contract for the execution of the R&D that government agencies conclude with private firms. This system has occurred in the US more than a hundred years ago. The positive effect of the contract system is that it has created extensive opportunities for the development of science in public laboratories and higher education institutions besides the private sector.

In addition, the Bayh-Dole Act adopted in 1980 granted the universities, non-profit organizations and small enterprises the right to own government-sponsored inventions. The Stevenson – Wydler Technology Innovation Act was also adopted in 1980, which created a favorable environment for the development of mutually beneficial cooperation between the state and private sector. This has led the US to become a leader in innovation activity and policy. As a result, the number of issued patents has increased by 1 million a year.

The experience of the European Union in the legal regulation of innovation activity was also highlighted. Particularly, it was admitted that the German and French legal norms, especially the industrial property law, were recognized as an advanced experience in the world.

In particular, the legislation in the field of intellectual property of Germany differs by the degree of interpretation. In the country, apart from specific laws on inventions, utility models and industrial designs, there is a general law on industrial property that incorporates these laws and international treaties into a unified system, and an independent law on Service inventions, and has been recommended to be considered by lawmakers of Uzbekistan.

In addition, currently the innovation activity in France is encouraged and supported by the state, development and general priority of scientific research and technology is taken into account, and it is of particular importance that the Law on «Innovations and scientific research», adopted in 1999, is aimed at introduction of

the results of the state-funded research into industry and establishment of small innovation companies. Taking into account the current civil legislation in the country, the subject of this law does not intersect with it, but only takes into account its existence. The writer believes that the experience of France in legal regulation of innovation activities for Uzbekistan's legal process is not noteworthy only in this aspect. Program-targeted methods of research management are widely used here, and that is appropriate to transfer technologies to regions and study the system of cooperation between different sectors of the economy.

In Uzbekistan, it was proposed that the legislative framework for civil law regulating innovation activities be streamlined in the following main areas:

- improving material and technical supply of innovative activities;
- capacity building of innovative business entities, their legal protection;
- optimization of legal protection of intellectual property results;
- harmonization of contractual and legal bases of innovation activity with international standards.

It is justified that the increase in the state financing of science and technology in our country from the beginning of 2009 was made by the adoption of the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan of July 15, 2008 No. RP-916 «On additional measures of stimulating attraction of innovative projects and technologies in production» and the Resolution of the Cabinet of Ministers of August 18, 2009, No. 233 «On measures of further promoting scientific personnel».

In addition, there is a sufficient scientific and institutional base in the country in intellectual property rights, including innovation and innovation activity, R&D. However, there are many problems in the legal regulation of this sphere due to the fact that national legislation has not yet been formulated as a single system. This negatively affects the development of high-tech sectors of the economy, commercialization of achievements in science and technology.

It is worth noting that it is time to consider the right to use the results of intellectual activity in the single-technology, which is a new institute for civil law. According to the author, a single-technology is the inventions, utility models, industrial designs, computer programs or the result of innovation activity that is expressed objectively, which serves as a technological basis of particular practice, and which involves some or all of the other consequences of intellectual activity that is legally protected according to the intellectual property rights of the Civil Code.

The introduction of scientific-research, experimental-design and technological works in the Civil Code into contracts has resulted in the development of innovation activities as a normal form of contract. It should be noted that a number of national and foreign law scholars have recognized that such contracts are neither contracted, nor service contracts and are separately legally regulated.

In our opinion, the fact that inclusion of the rules of implementing R&D in the Civil Code may become the basis for not applying general contractual provisions that ignore the scientific and innovative features of such works. The

limited liability of the executor under these contracts is determined by the creative nature of the activity. However, the fact that in the existing edition of the Civil Code the risk of unavailability of implementing the R&D by sudden circumstances may have a negative impact on scientific initiative, risk limitation, and ultimately the development of science.

The second part of the Article 631 of the Civil Code stipulates that certain types of contractual agreements (household contract, contract of construction, contract of design or search works, contract of scientific-research, experimental-design and technological works), unless not stipulated by different order in provisions of such contracts of the Code, the general rule of application of the contract has been reflected. According to the author's point of view, the use of the general contracting provisions of the contract will lead to not taking into account the fact that the scientific-research, experimental-design and technological activities are based on scientific risk.

In this chapter, the prospects of development of innovation activity in the Republic of Uzbekistan have been studied, results and outcomes achieved through the improvement of the legal basis of innovation activity in the Republic of Uzbekistan in the scientific research have been forecasted, as well as recommendations were given on improvement of the legislative acts in this area.

In addition, from the point of view of modernization of the national economy, there is a need to develop the Law «On innovations and innovation activity». This law proposed to define the innovations, innovation activity and concept to the R&D, the legal status of participants in innovation activities, their rights and obligations, responsibilities, forms and types of conducting innovation activities, regulation and financing of innovation activities by the state, contracts for implementing R&D and other civil law contracts that are based on them, commercialization of innovation results, etc.

Adoption of this law will lead to modernization of the national economy, support high-tech industries, creation of the basis for small business entities to participate in innovation activity, further activation of subjects engaged in scientific-research, experimental-design and technological activities.

Besides, it is necessary to adopt a number of normative-legal acts for the execution of this Law, based on the legislative practice in the republic. These normative-legal acts, first of all, should include the State program on implementation of the Law; duties, rights and obligations of the authorized state body regulating innovation activity; exemplary contracts for the implementation of R&D funded from the state budget; innovations, as well as incentives and preferences for R&D subjects.

CONCLUSION

As a result of the research on the topic «Improving the legal regulation of innovative activities», the following theoretical and scientifically-practical conclusions were drawn:

1. Civil and legal relations on innovation activity have been substantiated on the basis of the essence and essence of civil law rights and intellectual property rights.

2. The main features of innovation activity:

- actions in the field of science, technology, organizational, financial and entrepreneurship that have led to the creation of innovations;

- The development of innovations in the above areas, introduction of products into the market, implementation of marketing processes.

3. It was based on the fact that innovative activities should be based on a set of separate legal frameworks. At the same time, the necessity of forming the «Innovation law» as a complex of legal fields, which reflects the methods of regulation of civil, entrepreneurial, financial and administrative law.

4. The basic elements of legal regulation of innovation activities include:

- lawmaking;

- contractual and legal practice.

The tendency of adoption of legal documents in innovation activity in Uzbekistan has been demonstrated.

5. «Innovation is a new organizational and technical solution for production, administrative, commercial or other characteristic of new or improved products, technology, application of new services for civilian treatment or use for their own needs.»

6. Innovations have been based on the implementation of material and non-material production through mechanisms of contractual (private-law) and administrative coercion (public-legal).

7. It is desirable to develop an innovative development strategy of the Republic of Uzbekistan. At the same time, the guarantees for the implementation of the exclusive rights of legal entities, which are legally equal in ownership of innovative activity, various contractual and legal instruments step-by-step introduction.

8. The following classification of innovations has been developed:

1) innovation depends on the source of the initiative: ordered innovations (by investor order); authorship;

2) on the level of transparency: open; closed (confidentiality, new product and know-how);

3) by volume of innovation: local; commonly;

4) the place where the innovations are created: within the organization; within the network; interlinear; national; interstate;

5) the source of financing: for own funds; debt (credit); state budget; financed by foreign investments.

9. Depending on the features of the subjects involved in innovative activities, the following groups are allocated:

- higher education, research institutes, design bureaus, design and bureau structural divisions of industrial enterprises, researchers, inventors and innovators;

- business incubator, technology park, small innovative enterprise, consulting, technology transfer centers, commercialization centers;

- state grants or budget distributors, as the holder of rights to the results of the scientific and technical activities received during the course of the R&D.

10. Developed proposals for establishing the legal status of «start-up», venture and small innovation enterprises, based on the need for a separate legal regime (tax, customs, credit and other benefits).

11. It is desirable to introduce the concept of a single innovation contract and to define its legal basis as a single contract in the civil law does not fully cover all aspects of innovation activity and regulation of several types of innovation-legal relations.

12. In accordance with Article 359 of the Civil Code, it is expedient to approve the model draft treaties on the creation of innovation at the expense of the state budget, by Government decision. Model contracts are specifically developed for each industry (medicine, agriculture, humanities, etc.), the subject of the contract, the rights and obligations of the parties, the order of work and the procedure for calculating, the order of transfer and receipt of the work, the entry into force and cancellation of the treaty and the procedure for the settlement of disputes on the contract.

13. It is proposed to include the new Article 8¹ of the Law of the Republic of Uzbekistan «On Free Economic Zones»:

«Article 8¹ Technopark

In the technology park, scientific research, higher education institutions and business entities are working together to develop innovative activities.

The technopark is managed by the administration. In addition to the tasks envisaged in part two of Article 24 of the present Law, the Directorate has the following powers:

conclusion of contracts on a competitive basis with business entities willing to start production in the technology park;

to provide the necessary production infrastructure for economic activity participants in the park;

to provide information about the conditions of business activity in the park;

making recommendations in the field of protection of intellectual property objects;

assistance in foreign economic activity;

attraction of investments, including foreign investments;

to cooperate with leading scientists of the republic and world level in the interests of techno park participants.

The legal regime of technopark will be established in accordance with the decision of the President of the Republic of Uzbekistan».

14. It is expedient to develop a separate normative-legal act on technology parks in the Republic of Uzbekistan. This document should contain the following legal norms:

- organization of technoparks, regulation of their activity;

- mechanisms of interaction of higher education institutions/research institutes with industrial enterprises;
- simplified order of state registration of small innovative enterprises;
- guarantees of employment of graduates of higher educational institutions at technoparks.

15. Scientifically substantiated proposals have been given to the Ministry of Economy of the Republic of Uzbekistan on the draft of Decree of the President of the Republic of Uzbekistan «On the establishment of innovation technoparks in Yashnabad and Olmazar districts of Tashkent». In particular, the tasks of technoparks envisaged by the project are to provide recommendations for the protection of intellectual property objects; assistance in foreign economic activity; including attraction of investments, including foreign investments.

16. Problems of the contractual-legal mechanisms of intellectual property outcomes are shown by the complexity of certain provisions of the patent law of the Republic of Uzbekistan and the very low number of patent applications filed by the World Intellectual Property Organization (WIPO) Patent Cooperation Treaty. Accordingly, the procedure for granting a patent for industrial property subject matter, as set out in the Civil Code and the Law on Inventions, Utility Models and Industrial Designs, should be harmonized with WIPO standards.

17. Based on the following recommendations on improving the process of commercialization of the results of research projects financed by the state budget in Uzbekistan:

- obligation to obtain a patent for industrial property subject matter (invention, utility model, selection achievement), envisaged to be created under the terms of the grant agreements concluded in the scientific and innovative scientific and technical programs;

- republican research institutions, along with the export of their scientific and technical products, the sale of exclusive rights to this product.

18. It is based on the innovation that has been created in the field of innovative activity that the distribution of property rights has a negative impact on the property interests of individuals (authors).

19. The object of intellectual property object creation, creation of intellectual property objects, realization of innovation contracts is based on the right of collecting the executor without the exclusive right of executor (except for copyrights). In this regard, these contracts have been developed by the contracting party, which provides for the right to use it for commercial purposes, as well as the type of remuneration, primarily for the payment of performers. It is desirable for such creators to be in the form of royalties (periodic deductions), pound payments (simultaneous) etc., taking into account world best practices.

20. In the field of innovation, the proposal for the application of the Civil Code provisions on contractual agreements has been developed for research, experimental and technology work. Therefore, it was excluded that paragraph 37 of the Civil Code excluded paragraph 5 and replaced it with a new draft section 37¹ «Scientific Research, Experimental and Technological Works».

21. As a result of the fulfillment of contractual obligations, the need to develop the mechanisms of legal protection of intellectual property, created by means of financing from the state grant, as a single object, without excessive bureaucratic barriers. Therefore, the Civil Code has developed a relevant bill on the introduction of section 64¹ entitled “The Right to Use Intellectual Activity in the Unified Technology”.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.27.06.2017.Yu.22.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНСТКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ЮРИДИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

АХМЕДОВ АЗИЗХОН ДИЛШОДОВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

12.00.03 – Гражданское право. Предпринимательское право.
Семейное право. Международное частное право

**АВТОРЕФЕРАТ ДОКТОРСКОЙ (DSc) ДИССЕРТАЦИИ
ПО ЮРИДИЧЕСКИМ НАУКАМ**

Ташкент – 2017

Тема докторский диссертации зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером B2017.3.DSc/Yu51.

Диссертационное исследование выполнено в Ташкентском государственном юридическом университете.

Автореферат диссертации размещен **на трех языках (узбекском, английском, русском)** на веб-сайте Научного совета (www.tsul.uz) и Портале Информационной образовательной сети «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Научный консультант:	Гулямов Саид Саидахрарович доктор юридических наук, профессор
Официальные оппоненты:	Насриев Илхом Исмоилович доктор юридических наук, доцент Суюнова Дилбар Джолдасбаевна доктор юридических наук, доцент Рахмонкулова Нилуфар Ходжи-Акбаровна доктор юридических наук
Ведущая организация:	Высшие учебные курсы Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится «__» декабря 2017 года в 15:00 часов на заседании Научного совета DSc.27.06.2017.Yu.22.01 при Ташкентском государственном юридическом университете. (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С докторской диссертацией (DSc) можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрировано за №835). (Адрес: 100047, г.Ташкент, ул. А.Темура, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Автореферат диссертации разослан « » декабря 2017 года.
(протокол реестра № 3 от « » декабря 2017 года).

З.Н.Эсанова
Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

Н.С.Салаев
Секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней, кандидат юридических наук, доцент

Н.Ф.Имомов

Председатель научного семинара при
Научном совете по присуждению ученых
степеней, доктор юридических наук, доцент

ВВЕДЕНИЕ (Аннотация докторской диссертации)Целью исследования является разработка предложений и рекомендаций по совершенствованию регулирования гражданско-правовых отношений в области инновационной деятельности.

Объектом исследования является система гражданско-правовых отношений в сфере инновационной деятельности.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обосновано положение о том, что правовая охрана объектов интеллектуальной собственности, внешнеэкономическая деятельность и содействие в привлечении инвестиций являются основными задачами и функциями органа управления технопарком;

обоснованы предложения о неприменении положений Гражданского кодекса о договорах подряда к инновационной деятельности, осуществляемой в виде научно-исследовательских, опытно-конструкторских и технологических работ;

обоснованы предложения о возложении на кредитора риска невыполнения обязательств по договорам в сфере инновационной деятельности;

обоснована необходимость введения нового правового института интеграции в единую технологию изобретений, полезных моделей, промышленных образцов, программ ЭВМ или других результатов интеллектуальной деятельности, охраняемых в соответствии с правилами интеллектуальной собственности Гражданского кодекса;

обоснована необходимость предусмотреть условия распределения и коммерциализации прав собственности на объекты интеллектуальной собственности среди сторон договоров по государственным грантам в рамках государственных научно-технических программ.

Внедрение результатов исследования. На основе научных результатов, полученных по исследованию гражданско-правового регулирования инновационной деятельности:

предложения по разъяснению задач и функций органа управления инновационного технопарка в Яшнабадском районе г. Ташкента были отражены в Указе Президента Республики Узбекистан от 5 июня 2017 года «О создании инновационного технопарка в Яшнабадском районе Ташкента» (справка Министерства экономики Республики Узбекистан от 13 сентября 2017 года №АД-4-8/20-226). Данные предложения будут способствовать совершенствованию компетенций технопарка по правовой охране объектов интеллектуальной собственности, содействию осуществлению внешнеэкономической деятельности и привлечению инвестиций, в том числе иностранных инвестиций;

предложения об ограниченном применении норм закона о договорах подряда при выполнении научно-исследовательских, опытно-конструкторских и технологических работ, права на использование результатов интеллектуальной деятельности в составе единой технологии, определении правового положения технопарков отражены в проекте Закона

Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием инновационной деятельности» (справка Комитета по вопросам промышленности, строительства и торговли Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 10 мая 2016 года № 04/2-03-259). Данные предложения служат для создания более благоприятных правовых условий для осуществления инновационной деятельности в Республике Узбекистан;

разработан проект типового договора, предусматривающего осуществления прав на коммерциализацию объектов интеллектуальной собственности субъектами инновационной деятельности, участвующих в реализации государственных научно-технических программ, и внедрен в процессы осуществления государственных научно-технических программ (справка Комитета по координации развития науки и технологий при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 25 октября 2016 года №FTQ-0413/712). Соблюдение положений настоящего типового договора повысит эффективность защиты имущественных и неимущественных прав субъектов (авторов), участвующих в инновационной деятельности в отношении создаваемых ими инновациям.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Ахмедов А.Д. Инновацион фаолиятни шартномавий-ҳуқуқий тартибга солиш (илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишлари мисолида). Илмий монография, Тошкент: «Impress media» нашриёти, 2014, 136 б.

2. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажаришда муаллифлик ҳуқуқининг муҳофазаси ҳақида // Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. – Тошкент, 2007. – № 4. – Б. 81-84.

3. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини ҳуқуқий тартибга солишнинг айрим масалалари // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент, 2007. № 3. – Б. 22-24. (12.00.00; № 9).

4. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишлари пудрат шартномаларида интеллектуал мулк объектларига бўлган ҳуқуқларни тақсимлаш // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент, 2008. – № 1. – Б. 22-24. (12.00.00; № 9).

5. Ахмедов А.Д. Инновацияларнинг назарий-ҳуқуқий жиҳатлари // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент: 2014, – 1-2-сон. – Б. 18-21. (12.00.00; № 9).

6. Ахмедов А.Д. Договорно-правовое регулирование инновационной деятельности (опыт Узбекистана) // Право и жизнь (Россия). – Москва: 2015, – №№207-208. – Б. 59-63. (12.00.00; № 24).

7. Ахмедов А.Д. Правовые аспекты инновационно-технологического развития национальной экономики // Право и жизнь (Россия). – Москва: 2015, – №№213-214. – Б. 186-195. (12.00.00; № 24).

8. Ахмедов А.Д. Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолият субъектлари // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент: 2015, – 1-сон. – Б. 33-35. (12.00.00; № 9).

9. Ахмедов А.Д. Фуқаролик ҳуқуқида инновацияларнинг аҳамияти // ЎзР. Бош прокуратураси Олий ўқув курслари ахборотномаси. – Тошкент: 2015, – 3-сон. – Б. 44-47. (12.00.00; № 11).

10. Ахмедов А.Д. Инновацион фаолиятнинг айрим назарий-ҳуқуқий жиҳатлари // СТИБОМ Ахборотномаси. - Тошкент: 2016, – 3-сон. – Б. 38-43. (ОАК Раёсати қарори 30.09.2014, №208/3).

11. Ахмедов А.Д. Некоторые особенности коммерциализации инноваций по законодательству Республики Узбекистан // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент: 2016, – 3-сон. – Б. 21-23. (12.00.00; № 9).

12. Ахмедов А.Д. Гражданско-правовое регулирование инновационной деятельности в Республике Узбекистан // Право интеллектуальной

собственности (Россия). – Москва: 2016, – №2 (44). – Б. 35-39. (12.00.00; № 19).

13. Ахмедов А.Д. Ўзбекистонда технопарклар фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. – Тошкент: 2017, – 3-сон. – Б. 18-21. (12.00.00; № 9).

II бўлим (II часть; II part)

14. Ахмедов А.Д. Некоторые вопросы защиты интеллектуального права в договорах подряда на научно-исследовательские, опытно-конструкторские и технологические работы // 10 лет Гражданскому кодексу Узбекистана: опыт и перспективы развития. Материалы международной научно-практической конференции 27-28 ноября 2007 года. – Ташкент: KONSAUDITINFORM-NASHR, 2008.- Б. 258-261.

15. Ахмедов А.Д. Некоторые проблемы правового регулирования подряда на научно-исследовательские, опытно-конструкторские и технологические работы // Давлат ва ҳуқуқ назариясининг долзарб муаммолари. Илмий-назарий конференция материаллари. 1-тўплам. – Тошкент: ТДЮИ, 2008. – Б. 285-290.

16. Ахмедов А.Д. Конституция – илмий ва техникавий ижод эркинлиги кафолати // Инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий кафолатлари. Илмий-амалий конференция материаллари. – Тошкент:ТДЮИ, 2008. – Б. 269-272.

17. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажариш шартномалари ҳақида // Фан ва ёшлар. – Тошкент, 2009. – № 2. – Б. 42-43.

18. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажарувчи ташкилотларнинг жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитидаги аҳамияти // Фан ва ёшлар. Тошкент, 2009. – № 3. – Б. 24-27.

19. Ахмедов А.Д. Правовое положение научно-исследовательских учреждений // Вопросы совершенствования законодательства о юридических лицах. Материалы международной научно-практической конференции 3-4 июня 2009 года. – Ташкент: CHASHMA PRINT, 2010. – Б. 82-88.

20. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажариш шартномаларида ижрочининг ҳуқуқий ҳолати // Обязательственное право – вопросы теории и практики применения. Материалы международной научно-практической конференции 27 октября 2009 года. – Ташкент: CHASHMA PRINT, 2010. – Б. 213-223.

21. Ахмедов А.Д. Илмий-текшириш, тажриба-конструкторлик ва технология ишларини бажариш шартномаларига оид қонунчиликни такомиллаштириш масалалари // Тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишда эркин рақобатни таъминлашнинг ҳуқуқий муаммолари. Илмий-амалий анжуман материаллари. – Тошкент: ТДЮИ, 2010. – Б. 228-233.

22. Ахмедов А.Д. Некоторые особенности международного научно-технического сотрудничества // Современные международные отношения и приоритеты внешней политики Республики Узбекистан. Сборник материалов республиканской научно-практической конференции 28 июня 2013 года. – Ташкент: издательство УМЭД, 2013. – Б. 151–154.

23. Ахмедов А.Д., С.С.Гулямов. Ўзбекистон Республикасида инновацияларнинг ҳуқуқий асослари // Сборник материалов научно-практической конференции Молодых ученых, посвященной 70-летию Академии наук Республики Узбекистан. – Ташкент, 2013. – Б. 164–167.

24. Ахмедов А.Д. Инновацион фаолият соҳасидаги қонунчилик таҳлили // Хусусий ҳуқуқнинг долзарб муаммолари: Ёш олимларнинг Х-А.Раҳмонқулов номидаги ўқишлари. – Тошкент: ТДЮУ нашриёти, 2013. – Б. 115–121.

25. Ахмедов А.Д. Некоторые проблемы законодательства Республики Узбекистан в сфере привлечения иностранных инвестиций // «Конституция-мамлакатимиз тараққиёти истиқболининг муҳим гарови» мавзусидаги илмий-назарий конференция материаллари. 2013 йил 3 декабрь. – Тошкент: ТДЮУ нашриёти, 2013. – Б. 352–358.

26. Ахмедов А.Д. Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти ва Ўзбекистоннинг инновациялари ҳуқуқий ҳимоя қилиш соҳасидаги ҳамкорлигининг истиқболлари // XXI асрда жаҳон сиёсатида архитектоник ўзгаришлар: Realpolitik концепцияси ва Ўзбекистон амалиёти. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги миқёсидаги III илмий-амалий конференция материаллари тўплами. ТДШИ. – Тошкент: 2014. – Б. 77–80.

27. Ахмедов А.Д. Правовые основы финансирования инновационной деятельности: опыт Узбекистана // Хусусий ва оммавий ҳуқуққа бағишланган VIII Халқаро илмий конференция материаллари. – Вена: 2015. – Б.29-33.

28. Ахмедов А.Д. Ўзбекистон Республикасида инновацион фаолиятнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш эволюцияси // «Ўзбекистон Республикасида инновация фаолиятини фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солиш муаммолари» мавзусида ўтказилган республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. ТДЮУ. – Тошкент: 2015. – Б. 15-20.

29. Ахмедов А.Д. Роль международного научно-технического сотрудничества в инновационном развитии // Халқаро ҳуқуқ ва халқаро муносабатларнинг долзарб масалалари илмий-амалий конференция материаллари тўплами (2015 йил 9 июнь). – Тошкент: 2015. – Б. 20-24.

30. Ахмедов А.Д. Инновацион фаолиятни ҳуқуқий тартибга солишда хорижий давлатлар тажрибаси (АҚШ ва Франция мисолида) // «Халқаро ҳуқуқнинг долзарб муаммолари: назария ва амалиёт» мавзусидаги 6-илмий-амалий конференция материаллари тўплами (2015 йил 30 сентябрь). – Тошкент: 2015. – Б. 155-158.

Автореферат «Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили» журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилди (21.11.2017 йил).

Босишга рухсат этилди: 09.12.2017. Шартли босма табағи 3,75
Қоғоз бичими 80x641/16. Times New Roman гарнитураси.
Адади 100. Буюртма № 64
«Top Image Media» босмаҳонасида босилди.